

เนื้อหาและกลวิธีทางภาษาในงานเขียนของพระไพศาล วิสาโล

Contents and Language techniques in PhraPaisalVisalo's

ปิยกันษฐ์ สาธารณ¹ และ มารศรี สอทิพย์²

¹สำนักวิชาศึกษาทั่วไป

²หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย

¹มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี

²มหาวิทยาลัยขอนแก่น

บทคัดย่อ

งานวิจัยฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเนื้อหาและกลวิธีทางภาษาในงานเขียนของพระไพศาล วิสาโล ที่มีแก่นเรื่องหลักแนวสันติวิธีตั้งแต่ปี พ.ศ. 2518-2555 รวมทั้งสิ้น 14 เล่ม มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาเนื้อหาในงานเขียนแนวสันติวิธีของพระไพศาล วิสาโล 2) วิเคราะห์กลวิธีทางภาษาในงานเขียนแนวสันติวิธีของพระไพศาล วิสาโล ผลการวิจัยพบว่า

1. ด้านเนื้อหาในงานเขียนของพระไพศาลแบ่งได้เป็น 3 ด้าน คือ ด้านการเมือง ด้านเศรษฐกิจและเทคโนโลยี ด้านศาสนา ซึ่งเนื้อหาแต่ละด้านจะกล่าวถึงสาเหตุของปัญหา ผลกระทบของปัญหาและแนวทางการแก้ไขปัญหาอย่างสันติวิธีตามหลักการทางสังคมศาสตร์ เช่น หลักการเจรจา หลักการยอมรับความหลากหลายของหลักความพอดี ฯลฯ การแก้ไขปัญหาตามหลักพุทธสันติวิธีซึ่งใช้ควบคู่กับหลักสันติวิธีทางสังคมศาสตร์ อันมีลักษณะสอดคล้องด้วยหลักธรรมะ เช่น การละอิตตา ขันติและเมตตา ศีล สมานิ ปัญญา การใช้สติ ฯลฯ

2. ด้านกลวิธีทางภาษาในงานเขียนของพระไพศาล พบว่า ผู้เขียนใช้กลวิธีทางภาษาที่หลากหลาย เช่น การซ้ำคำการใช้คำซ้อนเพื่อเน้นย้ำประเด็นการใช้คำที่มีความหมายแฝงการใช้คำถามเชิงวาทศิลป์การใช้บุคลาธิษฐาน การใช้อุปมา

การใช้สำนวนภาพิต การอ้างอิง การยกบทสนทนามาแล้วเรื่อง ฯลฯ กลวิธีเหล่านี้เป็นกลวิธีเพื่อบรรลุปเป้าหมายที่ก่อให้เกิดความสงบสันติแก่มนุษย์ทั้งทางกายและทางจิตใจ

คำสำคัญ : พุทธสันติวิธี กลวิธีทางภาษา การใช้คำถามเชิงวาทศิลป์

Abstract

The study was conducted to investigate contents and writing techniques in PhraPaisalVisalo's literary works included 14 books on the principle of peaceful means during 1975–2012. This study aimed to investigate; 1) the contents of the author's writing works on peaceful means 2) Analyze the stylistics of the author's writing works on peaceful means. The research found that;

1. The contents of PhraPaisalVisalo's works can be analyzed into 3 aspects; politics, economics and technology, and religion, each aspects presented causes, effects, and solution by the principles of peaceful means in social sciences, for example, negation, respect for diversity, moderation, and so on. The solution under Buddhist' peaceful means together with Social sciences' one and complete with Dharma such as de-ego, tolerance, merciful, Sila, concentration, intellectual, conscience and so on.

2. Language techniques used in PhraPaisalVisalo's were varieties of techniques, such as repetition to repeat the point, connotation, question and answer, personifications, metaphors, comparisons, proverbs, dialogues, references and so on. These techniques were keys to success the goals to make both physical and mental peaceful for people.

Keywords: peaceful Buddha, figure of speech, rhetorical question

1. บทนำ

สังคมไทยเป็นสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงในด้านสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง อยู่ตลอดเวลาการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวส่งผลกระทบต่อสังคมทุกระดับตั้งแต่ระดับโครงสร้างสังคม ครอบคลุม รวมไปถึงจิตใจ ไม่เพียงแต่สถาบันเศรษฐกิจและการเมืองเท่านั้น สถาบันศาสนาก็ได้รับผลกระทบเช่นกัน ปัจจุบันหลายคนอาจจะมองเห็นปัญหาที่กำลังบั่นทอนความสงบสุขของสังคม แต่อาจจะไม่เข้าใจว่าปัญหาต่าง ๆ นั้น มีความเชื่อมโยงกัน ตลอดจนไม่สามารถจะแก้ไขปัญหาทางสังคมได้ด้วยตัวคนเดียว เนื่องจากการแก้ปัญหาดังกล่าวต้องอาศัยความร่วมมือกันของคนในสังคมทั้งหมด แต่การที่คนในสังคมจะร่วมมือกันได้นั้นต้องอาศัยสื่อกลาง ในการสื่อสารระหว่างผู้สื่อสารและผู้รับสารเพื่อที่จะรับรู้แนวทางการแก้ไขปัญหาสังคมร่วมกัน วรรณกรรมมีหน้าที่เป็นสื่อกลางที่มีส่วนสำคัญในการสะท้อนให้เห็นสาเหตุของปัญหาและวิธีแก้ไขปัญหาที่สามารถเข้าถึงคนในสังคมได้ทุกคน เนื่องจากนักเขียนหลายคนใช้วรรณกรรมเพื่อถ่ายทอดทรรศนะของตนผ่านถ้อยคำภาษาอันแยบยล โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้เกิดความสันติขึ้นในสังคม

พระไพศาล วิสาโล เป็นพระนักเขียนที่ได้รับขนานนามว่าเป็น “ภิกษุแห่งสันติ” เนื่องจากผลงานด้านงานเขียนของท่านมีเนื้อหาเกี่ยวกับสันติวิธี โดยนำเสนอเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริงในสังคมมาเป็นตัวอย่าง พร้อมทั้งแสดงทรรศนะตลอดจนวิธีการแก้ไขที่ต้นตอของปัญหา เพื่อมุ่งให้เกิดความสงบสันติต่อสังคม ด้านภาษาพบว่า ท่านใช้ในงานเขียนเพื่อสื่อความหมายถึงการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในสังคม มีกลวิธีการเลือกใช้ถ้อยคำเพื่อให้บรรลุเป้าหมายในการสื่อสาร ทำให้ผู้อ่านสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับสังคมไทยที่ต้องการความสงบสันติในทุกๆระดับ ทั้งระดับบุคคล ระดับครอบครัว และในระดับสังคม ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษางานเขียนของพระไพศาล วิสาโล ซึ่งเน้นเนื้อหาเกี่ยวกับสันติวิธีเป็นหลัก โดยจะศึกษาเนื้อหาและกลวิธีทางภาษาในงานเขียนแนวสันติวิธีของพระไพศาล เพื่อแสดงให้เห็นว่างานเขียนของพระไพศาลเป็นงานเขียนที่น่าสนใจและแสดงทางออกของปัญหาต่างๆได้อย่างชัดเจนและมีกลวิธีทางภาษาที่สื่อความหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1) เพื่อศึกษาเนื้อหาในงานเขียนแนวสันติวิธีของพระไพศาล วิสาโล
- 2) เพื่อวิเคราะห์กลวิธีทางภาษาในงานเขียนแนวสันติวิธีของพระไพศาล วิสาโล

3. ขอบเขตของการวิจัย

ข้อมูลที่น่าสนใจได้จากการเลือกเนื้อหาในงานเขียนของพระไพศาล ที่มีแก่นเรื่องหลักแนวสันติวิธีโดยเป็นงานเขียนที่ปรากฏในเว็บไซต์ www.visalo.org และเป็นงานเขียนที่มีแก่นเรื่องแนวสันติวิธีทางการเมือง แนวสันติวิธีทางเศรษฐกิจและเทคโนโลยี แนวสันติวิธีทางพุทธศาสนาทั้งเล่ม แนวละ 5 เล่ม ตั้งแต่ พ.ศ. 2518-2555 รวมทั้งสิ้นเป็นจำนวน 14 เล่ม (แนวศาสนามีทั้งหมด 4 เล่ม) โดยมีขอบเขตการศึกษา

3.1 แนวสันติวิธีด้านการเมือง ประกอบด้วย

- ศัสดราของผู้ไร้อาวุธ สันติวิธีกับการปฏิบัติ (พ.ศ. 2530)
- เปิดหน้าต่าง สร้างสะพาน สมนานใจทางออกจากกับดักแห่งความรุนแรง ในยุคทักษิณ (พ.ศ.2547)
- ขอคืนพื้นที่ธรรม (พ.ศ.2553)
- สติมรรคาแห่งสันติ (พ.ศ.2553)
- ก่อนสายใยจะขาดสะบั้น (พ.ศ.2555)

3.2 แนวสันติวิธีด้านเศรษฐกิจและเทคโนโลยี ประกอบด้วย

- พรแห่งชีวิต สุขใจในนครภาค 2 ศิลปะแห่งความสุขในยุคไอเอ็มเอฟ (พ.ศ.2541)
- เส้นโค้งแห่งความสุข เราเป็นได้มากกว่าผู้บริโภคร่วม 1 (พ.ศ.2545)
- เส้นโค้งแห่งความสุข สดับทุกข์ในยุคบริโภคนิยม ร่วม 2 (พ.ศ.2545)
- วิถีพุทธ วิถีไทในยุคบริโภคนิยม (พ.ศ.2550)
- สุขสวนกระแสตลาดใช้ชีวิตในยุคเศรษฐกิจถดถอย (พ.ศ.2552)

3.3 แนวสันติวิธีด้านพุทธศาสนา ประกอบด้วย

- ศาสนาประจำใจ (พ.ศ.2552)
- บุญที่ถูกลืม (พ.ศ.2552)
- ไม่มีคำว่าสายเกินไป (พ.ศ.2552)

- แนวโน้มพุทธศาสนาไทยในอนาคตแนวโน้มและทางออกจากวิกฤติ (พ.ศ.2546)

4. ผลงานวิจัยด้านเนื้อหาต้านสันติวิธีในงานเขียนของพระไพศาล วิสาโล

งานเขียนของพระไพศาล วิสาโล นำเสนอเนื้อหาแนวสันติวิธี 3 ด้าน ประกอบด้วย เนื้อหาต้านการเมือง เนื้อหาต้านเศรษฐกิจและเทคโนโลยีและเนื้อหาต้านศาสนา

4.1 เนื้อหาต้านการเมือง การกล่าวถึงสาเหตุของปัญหาต้านการเมือง พบว่า เนื้อหาที่บ่งบอกถึงความขัดแย้งที่เกิดขึ้นจริงในสังคมไทยซึ่งมีสาเหตุมาจากปัญหาที่เกิดจากตัวบุคคลและปัญหาทางโครงสร้างดังนี้

4.1.1 ปัญหาที่เกิดจากตัวบุคคลแบ่งเป็น 2 สาเหตุ ดังนี้

4.1.1.1 ปัญหาที่เกิดจากแบ่งแยกทางลัทธิอุดมการณ์และ ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคมและเศรษฐกิจปัญหาดังกล่าวเกิดจากแบ่งแยกทางลัทธิอุดมการณ์ หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “การมองโลกแบบทวิภาวะ” ลักษณะของปัญหาเกิดจากบุคคลมีความโกรธเกลียด ซึ่งกันและกันจนกลายเป็นการแบ่งแยกหรือแบ่งขั้วทางอำนาจขึ้นเป็นเขาและเราจนไม่สามารถอยู่ร่วมกันได้ในสังคมกลายเป็นความขัดแย้งเกิดขึ้น บางครั้งมนุษย์ก็ใช้ศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวหรือเป็นที่พึ่งในการเข้าหาอัตลักษณ์เดิมของตน ทำให้ศาสนาถูกใช้เป็นเครื่องมือในการแบ่งแยกทางอุดมการณ์ หากศาสนาได้ถูกคุกคาม ศาสนานั้นก็จะลุกขึ้นสู้หรือเอาคืน การแบ่งเขาและเราจึงเกิดขึ้น เมื่อมีการแบ่งเขาและเราออกจากกัน ก็มองว่าฝ่ายที่คิดไม่ตรงกันกับฝ่ายตนเป็นคนไม่ดี สมควรถูกกำจัด

4.1.1.2 ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคมและเศรษฐกิจ ปัญหาดังกล่าวเป็นสาเหตุทำให้บุคคลขาดความเท่าเทียมกันในสังคม บุคคลจึงต้องต่อสู้ดิ้นรนเพื่อความอยู่รอดของชีวิตอันเป็นลักษณะของความไม่สงบสันติในระดับจิตใจและระดับกายภาพ เช่น ปัญหาช่องว่างระหว่างคนจนกับคนรวยมีความแตกต่างกันมากในทุก ๆ ด้าน ทั้งด้านการศึกษา การเข้าถึงเทคโนโลยีการสื่อสารหรือแม้กระทั่งการเข้าถึงทรัพยากรธรรมชาติ ฯลฯ

4.1.2 ปัญหาด้านโครงสร้างพบสาเหตุของปัญหาดังกล่าวสองประการ คือ

4.1.2.1 ปัญหาที่เกิดจากการทำงานของกระบวนการยุติธรรม และปัญหาทางการเมืองที่เกิดจากการบริหารงานของรัฐบาลหรือพรรคการเมือง ที่ทำงานผิดพลาด ปัญหาประการแรกคือ ปัญหาที่เกิดจากการทำงานของกระบวนการยุติธรรม กล่าวถึงขั้นตอนการดำเนินการทางกฎหมายหรือบุคลากรทางกฎหมาย ทำงานขาดประสิทธิภาพ ล่าช้า ทำให้ประชาชนเดือดร้อนจนกลายเป็นสังคมสองมาตรฐาน หรือแม้กระทั่งการผลักดันนโยบายต่างๆ ที่ไม่เข้าถึงชนชั้นล่าง เพราะผลประโยชน์ได้ผ่านมือผู้มีอิทธิพลเสียก่อน

4.1.2.2 ปัญหาด้านการเมืองที่เกิดจากการบริหารงานของ รัฐบาลหรือพรรคการเมืองที่ทำงานผิดพลาด หรือเกิดจากความอ่อนแอของรัฐบาล จนก่อให้เกิดปัญหาด้านต่างๆ เช่น ระบบการเมืองที่ใช้อำนาจเด็ดขาดในการบริหาร ประเทศ เช่น การฆ่าตัดตอนผู้ค้ายาเสพติดนโยบายที่เอื้อประโยชน์ต่อกลุ่มนายทุน โดยผลกระทบให้คนชั้นล่าง เช่น การทำการค้าเสรีกับประเทศที่ร่ำรวย แต่ทำให้เกษตรกรรายย่อยล้มละลาย เพราะสินค้าเกษตรจากต่างประเทศมีราคาถูกกว่า สร้างความเดือดร้อนให้กับประชาชนจนกลายเป็นการชุมนุมประท้วงเพื่อเปลี่ยนแปลง รัฐบาล

4.1.3 ผลกระทบด้านการเมือง มีผลมาจากปัญหาที่แตกต่างกัน เช่น ปัญหา ตัวบุคคลและปัญหาที่เกิดจากความผิดพลาดด้านการเมืองอันมีสาเหตุมาจากการ ทำงานผิดพลาดของรัฐบาล ส่งผลกระทบต่อความสงบสันติของประเทศชาติ เช่น

4.1.3.1 ผลกระทบที่เกิดจากการแก้ปัญหาไม่ตรงจุด ทำให้ประชาชน เดือดร้อน เช่น การใช้อำนาจผลักดันนโยบายให้แก่กลุ่มผู้ที่ได้เปรียบในสังคม จึงเพิ่ม ภาระให้แก่ชนชั้นล่าง ซึ่งหมายถึง การทำให้เกิดความรุนแรงเชิงโครงสร้าง มากกว่านั้น ชนชั้นล่างได้รับความเดือดร้อนจนกลายเป็นความกดดัน จะส่งผลให้เกิดความรุนแรง เชิงกายภาพได้

4.1.3.2 ความโกรธเกลียดในตัวบุคคลทำลายความเป็นมนุษย์ใน ตัวบุคคลเมื่อใดที่มนุษย์มีความโกรธ เกลียดก็จะมองฝ่ายตรงกันข้ามไม่ใช่มนุษย์

และพร้อมที่จะทำลายกันได้ทุกเมื่อ กลายเป็นคนก้าวร้าว โหดร้ายโดยไม่รู้ตัว และพร้อมที่จะทำลายฝ่ายที่เป็นปรปักษ์อย่างโหดเหี้ยม ทารุณ เช่น เหตุการณ์ชุมนุมประท้วงต่างๆ ที่ความโกรธเกลียดได้ก่อกวนจิตใจวิญญาณหรือสำนึกที่ดีของมนุษย์ให้หมดไป

4.1.4 แนวทางแก้ไขปัญหาด้านการเมือง พระไพศาลได้เสนอวิธีแก้ไขปัญหาทางการเมืองด้วยสันติวิธีโดยหลักการกระจายอำนาจ เพื่อให้เกิดความเท่าเทียมกันระหว่างชนชั้นทางสังคม ไม่ว่าจะเป็นทรัพยากรทางธรรมชาติ ฯลฯ พร้อมทั้งผลประโยชน์ต่างๆ ต้องไม่ตกอยู่ในมือของผู้มีอำนาจในสังคมด้วยหลักการถอยทีละก้าว เหตุการณ์ความรุนแรงที่เกิดขึ้นล้วนเกิดจากการที่แต่ละฝ่ายไม่ยอมลดราวาศอกให้แกกันจึงเกิดการปะทะกันขึ้นหากแต่ละฝ่ายยอมถอยออกมาคนละก้าวจะช่วยลดการสูญเสียได้ ซึ่งต้องปฏิบัติควบคู่กับหลักสันติวิธีทางพุทธศาสนา เช่น หลักธรรมข้อศีล สมาธิ ปัญญาในการขัดเกลาตนเองเสียก่อน เมื่อใดที่บุคคลครองตนอยู่ในศีลแล้ว ก็จะไม่ทำร้ายกันศีลจะช่วยให้เกิดสติในการรู้จักระบอบารมณ์ที่รุนแรงของมนุษย์ ช่วยให้ใช้เหตุผลในการแก้ไขปัญหาโดยไม่ใช้ความรุนแรง พร้อมกันนั้นมนุษย์ก็ควรฝึกฝนละทิ้งอัตตาของตน พร้อมเปิดใจรับฟังความคิดเห็นของคนอื่น หลักธรรมต่อมาคือรู้จักปล่อยวางต่อสถานการณ์และยอมรับความจริงที่ว่าความขัดแย้งสามารถเกิดขึ้นได้ตามธรรมดาโลก ไม่ปล่อยให้ตนเองเป็นทุกข์มากจนเกินไป เมื่อตนเองเรียนรู้ที่จะปล่อยวางความทุกข์จากใจได้แล้วก็ควรหัดที่จะเรียนรู้ที่จะกระทำต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยหลักเมตตาธรรม

4.2 เนื้อหาด้านเศรษฐกิจและเทคโนโลยี ปัญหาด้านเศรษฐกิจที่พระไพศาลกล่าวถึงล้วนเป็นปัญหาที่เกิดจากกระแสโลกาภิวัตน์ ที่มีต่อมนุษย์ทำให้มนุษย์เกิดความรู้สึกพร่อง และต้องการมีตัวตนในสังคมความพร่องนี้เองมนุษย์จึงเติมเต็มด้วยการตกเป็นทาสสิ่งต่างๆ เพื่อสร้างความมั่นใจให้กับตนเอง เช่นแบบคือการตกเป็นทาสของสื่อและเทคโนโลยีดังนี้

4.2.1 ปัญหาการตกเป็นทาสของสื่อเทคโนโลยี พระไพศาลกล่าวถึงสื่อเทคโนโลยีที่มีอิทธิพลกระตุ้นเร้าจิตใจสำนึกของมนุษย์ให้เกิดความพร่องหรือความอยากมีตัวตนในสังคมด้วยการใช้เทคนิคหรือใช้ดาราโฆษณาโน้มน้าวใจผู้ชม

เพื่อให้ผู้ชมเข้าใจว่าสินค้านั้นเป็นสินค้าที่ได้รับความนิยม หากได้ครอบครองหรือเป็นเจ้าของจะเป็นบุคคลที่สังคมยอมรับ

ปัญหาข้างต้นนี้ส่งผลกระทบด้านการดำเนินชีวิต และเพิ่มภาระค่าใช้จ่าย ความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสามารถก่อประโยชน์หรืออำนวยความสะดวกในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ ในขณะเดียวกันเทคโนโลยีก็ได้สร้างภาระค่าใช้จ่ายที่ตามมา เช่น ค่าบำรุงรักษา ค่าไฟที่เพิ่มขึ้น ภาระหนี้สินในการผ่อนเครื่องใช้ไฟฟ้า ทั้งที่จำเป็นและไม่จำเป็น

4.2.2 การแก้ไขปัญหาด้านเศรษฐกิจโดยใช้แนวทางทางสันติวิธีเช่น หลักพอดี พอเพียง การแก้ไขปัญหาด้านเศรษฐกิจจำเป็นต้องที่ตัวบุคคลจะต้องรู้จักปรับเปลี่ยนวิธีคิดเพื่อให้รู้จักพอดี รู้จักประมาณค่าใช้จ่ายไม่ไขว่คว้าในสิ่งเกินตัวหลักพึ่งพาตนเอง จะช่วยให้มนุษย์ หลุดพ้นจากการตกเป็นทาสบริโภคนิยมได้ เพราะมนุษย์รู้จักเห็นคุณค่าของตนเอง หรือเห็นคุณค่าของสิ่งที่อยู่รอบตัวมากขึ้น หลักการเปลี่ยนวิกฤติเป็นโอกาส คือ การรู้จักมองโลกในแง่บวกแบ่งได้เป็น 2 แบบ แบบแรก คือ เลือกมองด้านดีของปัญหามากกว่าที่จะมองปัญหาในด้านลบจะช่วยให้ผู้ที่ประสบปัญหา ไม่ท้อแท้ สิ้นหวังและยังให้กำลังใจตนเองในการเผชิญหน้ากับปัญหา แบบที่สอง คือ ให้มองว่าเป็นความโชคดีที่ไม่โชคร้ายยิ่งกว่านี้ เพราะยังมีผู้คนอีกมากมายที่ประสบปัญหามากกว่า วิธีคิดเช่นนี้จะทำให้บุคคลมีความสุขภายในจิตใจ ฯลฯ

4.2.3 การแก้ไขปัญหาด้านเศรษฐกิจตามแนวทางพุทธสันติวิธีเช่น หลักการใช้สติ เป็นหลักธรรมที่ช่วยให้มนุษย์เกิดปัญญาที่จะเข้าใจว่าปัญหาทุกอย่างล้วนมีทางแก้ไข และทำให้รู้จักเลือกมุมมองในการใช้ชีวิต เพื่อที่จะหันมาใส่ใจคนรอบข้างมากขึ้น สติช่วยให้มนุษย์รู้จักคิด วิเคราะห์แยกแยะว่าสิ่งใดควรเชื่อหรือไม่ควรเชื่อเพื่อที่จะได้ไม่ลุ่มหลงกับวัตถุ เงินทองมากจนเกินไป หลักการปล่อยวางวางใจ หลักการปล่อยวางหรือการละอึดตา ที่ทำให้เกิดความรู้สึก “พร่อง” ในจิตใจ ไม่นำตนเองไปเปรียบเทียบกับคนอื่น หรือละตัวตนเพื่อที่จะใช้สมาธิ ปัญญาเพื่อพบว่า ความสุขที่แท้จริงคือ นิพพานหรือการละทิ้งตัวตน ฯลฯ

4.3 ปัญหาด้านศาสนา เป็นปัญหาเกิดจากความไม่เข้าใจแก่นแท้ของศาสนา เข้าใจหลักธรรมคลาดเคลื่อนกล่าวถึงปัญหาที่เกิดขึ้นกับพระภิกษุสงฆ์และนโยบายการปกครองในอดีตที่มีความผิดพลาด เช่น ปัญหาพระภิกษุสงฆ์ไม่เข้าใจแก่นแท้ของศาสนาเกิดจากบุคคลมองศีลธรรมว่าเป็นเรื่องส่วนบุคคลและปฏิบัติธรรมเพื่อให้เกิดประโยชน์กับตนเองหรือครอบครัวมีความสุข แต่ละเลยการอุทิศตนเพื่อสังคมส่งผลให้มิติทางปฏิบัติในพุทธศาสนาแคบลง ทำให้สังคมขาดความร่วมมือในการฟื้นฟูพุทธศาสนาที่ต้องทำต่อเพื่อนร่วมโลก ปัญหาอีกประการคือ เรื่องค่านิยมในการทำบุญที่ขัดต่อหลักพุทธศาสนา ซึ่งวัตถุนิยมในการมุ่งให้บุคคลทำบุญเพื่อให้รู้จักละอวดตาในตนเอง เพื่อก่อให้เกิดความสงบสันติภายในจิตใจ แต่มนุษย์กลับมุ่งทำบุญเพื่อหวังชื่อเสียง ความสรรเสริญ จากผู้ที่พบเห็นด้วยการจาริกซื้อของตนเองไว้ที่สิ่งของที่ทำบุญซึ่งเป็นการสร้างตัวตนขึ้นมาเพื่อหวังให้ผู้อื่นได้รับรู้หรือสร้างชื่อเสียงให้กับตนเอง

4.3.1 ผลกระทบด้านศาสนา เป็นผลกระทบจากการปฏิรูปนโยบายในอดีตได้ส่งผลถึงปัจจุบัน เช่น พระไตรปิฎกและศีลสมาธิภาวนา อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากนโยบายการปกครองโดยการรวมอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลางในสมัยพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงใช้อำนาจในการควบคุมการปกครองคณะสงฆ์ให้อยู่ภายใต้บังคับบัญชาจากพระส่วนกลาง โดยใช้วิธีการแต่งตั้งสมณศักดิ์และให้ตำแหน่งกับพระที่เป็นปัจเจกบุคคล ส่งผลให้พระมุ่งแสวงหาแต่สมณศักดิ์ปฏิบัติงานเพื่อลาภยศ พระจึงไร้จริยธรรม ในขณะที่ปัญหาที่พบในปัจจุบันพบปัญหาพระเสื่อมคุณภาพเพราะมีการโกงข้อสอบ โดยที่พระชั้นผู้ใหญ่อยู่เบื้องหลัง เนื่องจากมิได้ให้ความสำคัญกับการศึกษาของคณะสงฆ์เป็นสำคัญ

ปัญหาประการที่สอง คือ วัดร้าง ปัญหาดังกล่าวนี้เป็นผลกระทบจากนโยบายปฏิรูปการศึกษาของพระสงฆ์ในอดีตที่มีการตั้งกระทรวงศึกษาธิการขึ้น ทำให้บทบาททางศาสนาตกลงให้เหลือแต่เพียงเรื่องธรรมะและศาสนกิจ ส่งผลให้การศึกษานี้ขาดไม่สอดคล้องกับชีวิตประจำวันของผู้เรียน จึงไม่มีผู้นิยมเข้ามาบวชเรียนที่วัด ตลอดจนพระผู้ให้การศึกษาก็ขาดประสบการณ์ทางธรรมหรือขาดความรู้ทางโลก หรือมีที่ไม่สอดคล้องกับโลกสมัยใหม่ ทำให้วัดร้างพระหรือมีพระน้อยลง

4.3.2 การแก้ไขปัญหาด้านศาสนาตามแนวทางสันติวิธีมีดังนี้

4.3.2.1 ระบบกลั่นกรองผู้ที่จะมาบวชและกลุ่มเถาผู้ผ่านการบวชมาแล้ว การกลั่นกรองพระสงฆ์ที่กำลังเข้ารับการบวชต้องผ่านการทดสอบภูมิหลัง ความรู้ด้านธรรมะ พร้อมทั้งทดลองบวชหรือทดลองถือศีล 5 และศีล 8 ตลอดจนการทดสอบความรู้ทางปริยัติและปฏิบัติจากพระอุปัชฌาย์ในการทดสอบความพร้อมของผู้ที่จะมาบวชเป็นพระ ส่วนผู้ที่เป็นพระหรืออยู่ในฐานะพระอุปัชฌาย์จะต้องเป็นผู้ที่ผ่านการคัดเลือกแล้วว่าเป็นผู้ที่มีความสามารถที่จะสอนพระในปกครองให้ได้ดีตามพระวินัย ทั้งนี้เพื่อให้ได้พระที่มีคุณภาพและเพื่อดำรงศาสนาให้ถูกต้องตามหลักแท้จริงของพุทธศาสนา

4.3.2.2 ประยุกต์วิธีการสอนโดยสอดแทรกค่านิยม ความเชื่อ หลักการยึดหลักเหตุผลนิยมมากเกินไปไม่สามารถทำให้หลักธรรมคำสอนทางพุทธศาสนาแทรกเข้าไปในจิตสำนึกของพุทธศาสนิกชนได้ควรมีการประยุกต์วิธีการสอนแบบแทรกค่านิยม เรื่องผีสง นรกสวรรค์ เทวดา เทพนิยายเข้ามาใช้สอนให้มนุษย์เข้าใจถึงแก่นแท้ของหลักธรรมโดยไม่ต้องบรรยายเหตุผลที่ยึดเยื้อ ทั้งยังสามารถโน้มน้าวใจผู้คนให้ทำความดีซึ่งมีผลต่อจิตใต้สำนึกได้ดีกว่าหากมีเรื่องอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์สอดแทรกในหลักธรรมคำสอน เช่น หากทำแต่กรรมดีก็จะขึ้นสวรรค์ หากทำบาปจะต้องชดใช้กรรมในนรก

4.3.2.3 การแก้ไขปัญหาด้านศาสนาตามแนวทางพุทธสันติวิธี ได้แก่ หลักการละอัตตาหลักขันติและเมตตา กล่าวคือ หลักการละอัตตาเป็นหลักธรรมที่เมื่อบุคคลนำไปปฏิบัติแล้วจะก่อให้เกิดความสงบสันติในจิตใจ และเกิดความสงบสุขในสังคม หากรู้จักละอัตตาหรือรู้จักฝึกจิตใจให้ว่างทุกขณะไม่คอยกังวลกับเรื่องในอดีตหรืออนาคต เป็นอิสระจากการยึดมั่นถือมั่นทั้งปวงก็จะทำให้เป็นผู้ที่รู้จักเปิดใจรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นในเรื่องต่างๆ พร้อมกับรับฟังคำวิจารณ์และนำมาปรับปรุงเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนให้ดีขึ้น

หลักขันติและเมตตา เป็นหลักธรรมที่พระไพศาลนาเสนอควบคู่กัน กล่าวคือหลักขันติธรรมเป็นสิ่งที่จำเป็นที่มนุษย์พึงมีเพื่อลดความขัดแย้ง และหลักเมตตาธรรมที่จะต้องแผ่ให้คนรอบข้างด้วยความเห็นใจ หรือเข้าอกเข้าใจกัน ซึ่งผู้วิจัยพบว่า

การแก้ไขปัญหาด้านศาสนาตามแนวทางพุทธสันติวิธีนี้เป็นหลักธรรมที่พระไพศาลกล่าวไว้อย่างเป็นกลางเพื่อใช้ในการแก้ไขปัญหาทุกด้าน

5. กลวิธีทางภาษาที่พบในงานเขียนของพระไพศาล วิสาโล

จากการศึกษากลวิธีทางภาษาในงานเขียนแนวสันติวิธีของพระไพศาล วิสาโล ประกอบด้วยเนื้อหาด้านภาษาทั้งหมด 4 ด้าน ได้แก่ การตั้งชื่อเรื่อง การนำเรื่อง การนำเสนอเรื่อง และการสรุปเรื่อง ดังนี้

5.1 กลวิธีการตั้งชื่อเรื่อง การตั้งชื่อเรื่องในงานเขียนของพระไพศาล ผู้วิจัยใช้เกณฑ์วัตถุประสงคในการแต่งเรื่องเป็นเกณฑ์ สามารถแบ่งได้เป็น 4 ลักษณะ ดังนี้

5.1.1 การตั้งชื่อเรื่องแบบคำเข้าคู่กันที่มีความหมายขัดแย้งกัน เป็นการนำคำหรือความที่แตกต่างกันโดยสิ้นเชิงมาเข้าคู่กัน จะทำให้ผู้อ่านเกิดความสงสัยในความขัดแย้งของเรื่องว่ามีความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกันอย่างไร สามารถดึงดูดความสนใจให้ผู้อ่านได้ขบคิดไปกับชื่อเรื่อง จนต้องค้นหาคำตอบในรายละเอียดของเนื้อหา เช่น ต่อนรับขับไสอุ้มบุญกับบาปซ่อนเร้น หาโชคจากเคราะห์ ฯลฯ

5.1.2 การตั้งชื่อเรื่องแบบให้ข้อคิด วัตถุประสงค์ของกลวิธีนี้คือ การให้แง่คิดคติเตือนใจแก่ผู้อ่าน มักเป็นคำคมที่สั้น กระชับ แต่ได้ความหมายที่ลึกซึ้ง กินใจแก่ผู้อ่านและสามารถประยุกต์ใช้เพื่อให้เกิดประโยชน์ในชีวิตได้ พบทั้งการให้ข้อคิดแบบตรงไปตรงมาตามความหมายของชื่อเรื่อง เช่น อยู่กับปัจจุบันให้ดีที่สุด สร้างสุขในทุกการเปลี่ยนแปลง การตั้งชื่อเรื่องแบบให้ข้อคิดด้วยการแทรกหลักธรรมะ เช่น สติมรรคาแห่งสันติ และการตั้งชื่อเรื่องแบบให้ข้อคิดเพื่อเตือนสติให้รู้จักเห็นคุณค่าของสิ่งที่ตนเองมีอยู่ เช่น การรักตนเอง การเตือนสติให้เห็นมนุษย์ทุกคนเป็นเพื่อนร่วมโลก ฯลฯ

5.1.3 การตั้งชื่อเรื่องแบบให้คำแนะนำ เป็นกลวิธีที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อแนะนำทางออกของปัญหาในเรื่องต่างๆ มักปรากฏคำที่มีความหมายในเชิงแนะนำ วิธีคิดตลอดจนวิธีการปฏิบัติตนทั้งในเรื่องทางโลก เช่น ในโลกกว้างมีทางเลือกและทางธรรม เช่น วิถีพุทธ วิถีไทในยุคบริโภคนิยม ประยุกต์ธรรมเพื่อสังคมในด้านของลักษณะเด่นที่มักปรากฏกับกลวิธีนี้คือ มักพบคำสำคัญที่มีความหมายเชิงแนะนำแนวทางเพื่อให้ผู้อ่านนำไปปฏิบัติตาม เช่น ประยุกต์ หมายถึง นำความรู้ในวิทยาการต่าง ๆ

มาปรับใช้ให้เป็นประโยชน์ หมายความว่าถึงการนำความรู้ทางธรรมมาใช้เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ต่อสังคม

5.1.4 การตั้งชื่อเรื่องตามแนวคิดและแก่นของเรื่อง การตั้งชื่อเรื่องลักษณะดังกล่าวนี้ผู้อ่านจะไม่สามารถเข้าใจเนื้อหาของเรื่องได้ หากไม่ได้อ่านรายละเอียดเนื้อหาของเรื่องจนจบ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเตือนสติหรือเน้นย้ำใน ความสำคัญของเรื่องที่พระไพศาลสื่อถึงผู้อ่านเช่น ชื่อบทความ “ดูแล “ตัวกู” ให้อยู่เป็นที่ เป็นทาง” กล่าวถึงการให้ความสำคัญกับการละอัตตาในตนเอง พร้อมกับรู้จักเปิดใจยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น เห็นความเป็นมนุษย์ในตัวตนอื่นที่สามารถ มีได้ทั้งข้อดีและข้อเสียเช่นเดียวกันกับเรา การละทิ้งตัวกูของกู การไม่ยึดมั่นว่าตนเองดี ส่วนคนที่คิดต่างเป็นคนเลว ทำให้เกิดการละอัตตา “ตัวกูของกู” หากทำได้คนในสังคม ก็จะเข้าใจกันมากขึ้น

5.2 กลวิธีการนำเรื่อง แบ่งได้เป็น 4 ลักษณะ ดังนี้

5.2.1 การนำเรื่องด้วยคำบอกเวลา กลวิธีดังกล่าวทำให้ผู้อ่านรับรู้เรื่องราวที่น่าเสนอนั้นเพิ่งจะเกิดขึ้นได้ไม่นาน ทั้งยังเป็นการปูพื้นฐานกับคนอ่านให้รู้ว่า ปัญหาต่าง ๆ เกิดขึ้นมาตั้งแต่เมื่อไร ตลอดจนสะท้อนให้เห็นว่า เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นมาเป็นระยะเวลายาวนานพอสมควร และถึงเวลาที่ต้องได้รับการแก้ไข มักปรากฏคำบอกเวลา เช่น ในตอนนี้ ช่วงนี้ เวลานี้ ขณะนี้ ฯลฯ ดังนี้

วันนี้ความโกรธเกลียดกำลังบอวลแผ่ซ่านไปทั่ว พร้อมจะปะทุเป็น ผรุสวาททันทีที่มีการพูดคุยถกเถียงเรื่องการเมือง เพียงแค่ได้ฟังข่าวสารบ้านเมือง อารมณ์ก็พุ่งมั่ว หลายเดือนมานี้ หลายคนพบว่าตนตื่นขึ้นมาทุกเช้าพร้อมกับความ โกรธ ครุ่นคิดถึงฝ่ายตรงกันข้ามเมื่อใดก็อยากเห็นมันพินาศวายวอดเมื่อนั้น คราใดที่คนเหล่านี้มาเผชิญหน้ากัน บรรยาการก็พลันเขม็งเกลียว

(สติมรรคาแห่งสันติ, 2553: 35)

พระไพศาลใช้คำบอกเวลา “วันนี้ความโกรธกำลังแผ่ซ่านไปทั่ว” ซึ่งเป็นคำบอกเวลาปัจจุบันที่เป็นปัญหาของสังคมที่ทุกคนกำลังเผชิญกันอยู่ในประเด็นทางการเมืองและใช้คำบอกเวลา “หลายเดือนมานี้” เพื่อเป็นการบอกแก่ผู้อ่านว่าปัญหาดังกล่าวเป็นปัญหาที่ยาวนาน ที่คอยบั่นทอนจิตใจของคนไทยทุกคน คำบอกเวลา

ข้างต้นนี้จะกระตุ้นให้ผู้อ่านได้ตระหนักถึงปัญหาที่เกิดขึ้น และเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นมานานแล้วจึงสมควรที่จะได้รับการแก้ไข การเปิดเรื่องดังกล่าวจึงสามารถดึงดูดความสนใจของผู้อ่านได้เป็นอย่างดี

5.2.2 การนำเรื่องด้วยการสรุปใจความสำคัญ กลวิธีนี้ทำให้ผู้อ่านทราบถึงสาระสำคัญของเรื่องที่พระโศภนกล่าวถึง โดยไม่ต้องเสียเวลาจับประเด็นในขณะที่อ่านเนื้อหา ทำให้ผู้อ่านเข้าใจสารที่พระโศภนต้องการสื่อได้ง่ายขึ้นดังนี้

ในทัศนะของคนเป็นอันมาก ความเป็นมนุษย์นั้นจำกัดไว้เฉพาะกับคนที่มีความดี แต่คนเช่นนั้นเราจะหาได้จากที่ไหนในโลกแห่งความเป็นจริง เพราะไม่มีใครที่十全ๆ ถึงจะเป็นคนดีก็มีด้านไม่ดีอยู่เพราะมนุษย์นั้นมีความอ่อนแอที่ทำให้พ่ายแพ้ต่อกิเลสอยู่เนื่อง ๆ กิเลสเหล่านี้เองที่ทำให้คนดีสามารถทำสิ่งไม่ดีอย่างที่เรอาจนึกไม่ถึง

(สตีเมอร์แห่งสันติ, 2553: 73)

พระโศภนใช้กลวิธีการสรุปใจความสำคัญของเรื่อง เพื่อให้ผู้อ่านได้รับรู้ถึงเนื้อหาสาระสำคัญที่กล่าวถึงในเนื้อหา โดยกล่าวถึงธรรมชาติของความเป็นมนุษย์ที่มีทั้งด้านดีและด้านไม่ดีภายในตนเองกันทุกคน เมื่อใดที่มนุษย์จิตใจอ่อนแอปล่อยให้กิเลสเข้าครอบงำจิตใจ กิเลสนั้นจะครอบงำความคิดที่ดีในมนุษย์ผู้นั้นให้หมดไป เหลือไว้แต่จิตใจด้านที่ไม่ดีที่คอยทำร้ายคนอื่น จะเห็นได้ว่าพระโศภนได้สรุปใจความสำคัญของเรื่องไว้ที่บทนำ เพื่อที่จะทำให้อ่านทราบถึงสาระสำคัญของเรื่องที่พระโศภนกล่าวถึง โดยไม่ต้องจับประเด็นด้วยตนเองในขณะที่อ่าน

5.2.3 การนำเรื่องด้วยการยกตัวอย่างเหตุการณ์ กลวิธีนี้สามารถดึงดูดใจผู้อ่านได้เป็นอย่างดี เนื่องจากการเล่าเรื่องจากประสบการณ์ของพระโศภน ที่ได้ประสบมาด้วยตนเอง หรือเป็นเรื่องเล่าจากการอ่าน หรือฟังจากผู้อื่น เพื่อที่จะทำให้นิยายเชื่อมโยงกับสิ่งที่พระโศภนต้องการสื่อ การเล่าเรื่องเช่นนี้จะทำให้ผู้อ่านตระหนักถึงความสำคัญกับปัญหาที่เกิดขึ้นมากกว่าการบรรยายแบบธรรมดา ทั้งยังทำให้นิยายมีความสนุก ตื่นเต้น น่าเชื่อถือ ขณะที่ผู้อ่านก็ได้ทำความรู้จักกับพระโศภน ในบทบาทที่หลากหลาย เช่น บทบาทเป็นพระนักเทศนา บทบาทเป็นพระสันติวิธี บทบาทเป็นพระที่ใส่ใจเรื่องปัญหาเรื่องเศรษฐกิจและเทคโนโลยี ด้วยเช่น

สองสามวันหลังกรณีตากใบซึ่งจบลงด้วยความตายของผู้ชุมนุม 79 คน บนรถบรรทุกระหว่างถูกลำเลียงไปยังค่ายทหาร ข้าพเจ้าได้พบญาติมิตรผู้หนึ่ง ซึ่งจู่ๆ ก็พูดถึงเหตุการณ์ดังกล่าว พร้อมกับแสดงความเห็นว่า “น่าจะตายมากกว่านี้” ความรู้สึกอย่างแรกที่เกิดขึ้นกับข้าพเจ้า คือ ประหลาดใจ เนื่องจากมิตรผู้นั้นไม่เพียงสนใจการปฏิบัติธรรมเท่านั้น หากยังเป็นหัวเรี่ยวหัวแรงชวนคนมาทำกรรมฐาน ถึงกับตั้งศูนย์ปฏิบัติธรรมบนที่ดินของตน ส่วนการให้ทานรักษาศีล เขาก็บำเพ็ญอย่างแข็งขัน ข้าพเจ้าคาดไม่ถึงว่ามิตรผู้นี้จะมีความคิดเช่นนั้นก็เนื่องจากคาดหวังว่าผู้ได้ศีลไฝธรรมน่าจะมีความเมตตากรุณามากกว่าคนทั่วไป

(ก่อนสายใยจะขาดสะบั้น, 2555: 53-54)

การเขียนนำบทความเรื่องเล่าจากประสบการณ์จริงของพระไพศาลที่ได้มีการพบปะกับผู้ปฏิบัติธรรม และผู้ปฏิบัติผู้นั้นได้แสดงความคิดเห็นที่ไม่ถูกต้องต่อหลักมนุษยธรรมในกรณีความรุนแรงที่ตากใบเป็นเหตุให้มีผู้เสียชีวิตจำนวนมาก ซึ่งพระไพศาลมีความคิดเห็นที่ขัดแย้งกับผู้ปฏิบัติผู้นั้นคือ เห็นว่าคนผิดย่อมมีสิทธิจะได้รับความเมตตา เพราะเขาผู้นั้นก็มีความเป็นมนุษย์เช่นเดียวกัน หากกระทำความผิดก็ควรปล่อยให้เป็นเรื่องของกระบวนการยุติธรรมเข้ามาตัดสินและไม่ควรยินดีกับการตายที่เกิดขึ้น เนื่องจากมิใช่วิสัยของเพื่อนร่วมโลกที่ควรจะมี ความเอื้ออาทร เมตตา กรุณาต่อกัน การเล่าเรื่องดังกล่าวจะทำให้เนื้อหามีความสนุกตื่นเต้น สามารถดึงดูดความสนใจของผู้อ่านได้เป็นอย่างดี

5.2.4 การนำเรื่องด้วยการอ้างอิง แบ่งได้เป็น 2 ลักษณะ ดังนี้

5.2.4.1 การนำเรื่องด้วยการอ้างอิงพุทธพจน์ จะช่วยเพิ่มที่น่าสนใจจากผู้อ่าน เนื่องจากพุทธภาษิตเป็นถ้อยคำกล่าวของพระพุทธเจ้า ลักษณะของคำกล่าวเป็นคำกล่าวเพียงเล็กน้อยแต่กลับมีความหมายที่ลึกซึ้งกินใจผู้อ่าน เช่น

การเผื่อแผ่แบ่งปันผู้อื่นนำความสุขมาให้ก็เพราะ “ผู้ให้มีความสุขย่อมได้รับความสุข” ดังมีพุทธพจน์รับรอง ความสุขจากทรัพย์มีขอบเขตจำกัด トラบไถที่ยังเป็นการใช้ทรัพย์นั้นเพื่อประโยชน์ส่วนตัว แต่เมื่อใดที่ใช้ทรัพย์เพื่อประโยชน์ผู้อื่นความสุขก็จะเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ

(เส้นโค้งแห่งความสุข เล่ม1, 2545: 17)

พระไพศาลนำเรื่องด้วยการอ้างอิงถึงคำกล่าวของพระพุทธเจ้าเพื่อโน้มน้าวใจให้ผู้อ่านคล้อยตามสิ่งที่พระไพศาลต้องการเสนอแนะแก่ผู้อ่าน เป็นการโน้มน้าวใจให้ผู้อ่านรู้จักมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ให้กับบุคคลอื่น และแสดงให้เห็นข้อดีของการมีน้ำใจที่เมื่อให้แล้วผู้ให้จะได้รับความสุขมากขึ้นเรื่อย ๆ เพราะเป็นความสุขที่เห็นผู้อื่นมีความสุข แต่หากเป็นความสุขที่เกิดจากการมีทรัพย์สินที่มากแต่ไม่รู้จักแบ่งปันจะทำให้เกิดความทุกข์ เพราะจะมีความต้องการทรัพย์สินมากขึ้นเรื่อย ๆ ไม่มีสิ้นสุด

5.2.4.2 การนำเรื่องด้วยการอ้างอิงบุคคลที่มีชื่อเสียงพระไพศาลจะนำเรื่องด้วยการกล่าวถึงประวัติของผู้ที่มีชื่อเสียงก่อนที่จะนำเสนอเรื่อง เพื่อให้ผู้อ่านยอมรับถึงความสามารถและต้องการประกาศเกียรติคุณของบุคคลที่มีชื่อเสียงให้ผู้อ่านได้รับทราบเช่น

“ถ้ายึดมั่นในหลักประชากรธรรมแล้ว ไม่มีวิธีอื่นใดเพื่อได้มาซึ่งประชากรธรรมนอกจากสันติวิธี” เมื่อนายปวย อึ้งภากรณ์ เขียน “จดหมายนายเข้ม เย็นยิ่ง” ในเดือนกุมภาพันธ์ 2514 นั้นดูเหมือนนั้นจะเป็นครั้งแรกที่คำ “เสรีประชากรธรรม” ได้รู้จักในหมู่ปัญญาชนไทย และจดหมายฉบับนี้เองเป็นที่มาของ “บันทึกประชากรธรรมโดยสันติวิธี” อันเปรียบได้กับคำประกาศของ นายปวย ที่แสดงจุดยืนอันมั่นคงในแนวทางสันติวิธี ในเวลานั้น การเสนอความคิดเรื่อง “ประชากรธรรมโดยสันติวิธี” ซึ่งต่อมาเป็นที่รู้จักแพร่หลายในนาม “สันติประชากรธรรม” นั้น นับเป็นความกล้าหาญอันเสี่ยงต่อการกล่าวร้าย เย้ยหยัน และโจมตีจากทุกฝ่าย

(คัสตราของผู้ไร้อาวุธ, 2530: 1)

การเขียนส่วนนำเรื่อง “สันติวิธีเสรีประชากรธรรมและอำนาจประชาชน” พระไพศาลใช้กลวิธีเขียนนำเรื่องด้วยการกล่าวถึงอุดมการณ์ของบุคคลสำคัญ คือ นายปวย อึ้งภากรณ์ ที่มีแก่นเรื่องเกี่ยวกับหลักเสรีประชากรธรรม อันเป็นหลักพื้นฐานที่นำมาสู่สันติวิธี ทั้งนี้สิ่งที่พระไพศาลนำเสนอคือ การยึดมั่นในอุดมการณ์ที่ให้อำนาจแก่ประชาชนได้มีอำนาจในการปกครองตนเอง ถึงแม้ว่าจะถูกต่อต้านจากผู้ที่มีความคิดเห็นไม่ตรงกันแต่นายปวยก็ยึดมั่นในหลักสันติวิธีด้วยการไม่ใช้อาวุธเพื่อตอบโต้ ทั้งยังมั่นคงในอุดมการณ์ เพื่อให้ความยุติธรรมเกิดขึ้นกับสังคมไทย จะเห็นได้ว่าก่อนที่จะพระไพศาลจะเข้าสู่ประเด็นเนื้อหา พระไพศาลได้กล่าวยกย่อง

เชิดชูนายปวยผู้เป็นบุคคลสำคัญในหลักการเสรีประชาธรรมเพื่อสุดดีต่อบุคคลสำคัญ แล้วจึงนำเข้าสู่เนื้อเรื่อง

ไม่ว่าจะเป็นการนำเสนอเรื่องด้วยการอ้างอิงพุทธพจน์หรือการนำเสนอเรื่องด้วยการอ้างอิงบุคคลที่มีชื่อเสียง ต่างก็ทำให้เพิ่มน้ำหนักของเนื้อหาให้มีความน่าเชื่อถือ และเป็นการโน้มน้าวใจให้ผู้อ่านคล้อยตามสิ่งที่พระไพศาลต้องการนำเสนอ

5.3 กลวิธีทางภาษาในการนำเสนอเรื่อง แบ่งได้เป็นกลวิธี ในระดับคำ ระดับประโยคกลวิธี และระดับความ ดังนี้

5.3.1 กลวิธีทางภาษาในระดับคำ แบ่งเป็น

5.3.1.1 การซ้ำคำ พระไพศาลใช้กลวิธีการซ้ำคำเพื่อเน้นย้ำความหมายให้คำที่ซ้ำชัดเจนยิ่งขึ้น ทั้งยังเป็นการเน้นกับผู้อ่านให้ตระหนักถึงความสำคัญของสิ่งที่พระไพศาลกล่าวถึงดังนี้

ขั้นต่อมาคือการมีสวรรค์ พระเจ้า หรือนิพพานเป็นจุดหมายชีวิต รวมทั้งการฝึกหัดขัดเกลาหรือปฏิบัติธรรมเพื่อยกระดับตัวตนให้สูงขึ้น ยิ่งพุทธศาสนาด้วยแล้ว ก้าวไปถึงขั้นที่พ้นจากเรื่องตัวตน เพราะตัวตนนั้นแท้จริงหาไม่มี ผู้ที่เข้าถึงความจริงขั้นสูงสุดย่อมหมดสิ้นความปรารถนาที่จะมีตัวตนที่มั่นคงและยั่งยืนอีกต่อไป

(ศาสนาประจักษ์, 2552: 56)

จากตัวอย่างข้างต้นจะเห็นได้ว่าพระไพศาลเน้นซ้ำคำว่า “ตัวตน” เพื่อที่จะเน้นให้ผู้อ่านตระหนักถึงการก้าวข้ามความเป็นตัวตนในตนเองให้ได้มากที่สุด เพราะตัวตนเป็นสิ่งที่ไม่มีความจริงยั่งยืน ตัวตนจะเป็นบ่อเกิดที่ทำให้เกิดความโกรธเกลียด ก็จะได้เห็นว่าพุทธศาสนาจึงสอนให้คนละทิ้งตัวตนยึดนิพพานเป็นจุดหมายในชีวิต หากกระทำได้ดีชีวิตจะมีความสุข

5.3.1.2 การใช้คำซ้อน ใช้เพื่อสื่อความหมายของคำให้ชัดเจนและทำให้นั้นมีความหมายที่หนักแน่น สามารถดึงดูดใจผู้อ่านให้ขบคิดถึงความหมายของคำซ้อนนั้นว่าพระไพศาลจะสื่อความอย่างไรดังนี้

...ลำดับการใช้ความคิด รู้จักตรวจสอบ วิเคราะห์แยกแยะ และเชื่อมโยงข้อมูลจึงไม่เพียงพอเสียแล้ว หากยังต้องมีสติรู้เท่าทันตนเองด้วย

หากไร้ซึ่งสติเสียแล้ว อารมณ์ความรู้สึกนึกคิดที่ถูกปลุกเร้าขึ้นมาเพราะแรงกระตุ้นของข้อมูลข่าวสารต่างๆ อาจพาเราตกเป็นทาสของกระแสบริโภคนิยมได้ง่ายๆ ข้อมูลเป็นอันมากไม่ได้มีไว้เพื่อกระตุ้นปัญญา หรือเพื่อคิดใคร่ครวญ แต่เพื่อกระตุ้นความอยาก ความหลงใหล หรือแม้กระทั่งความรู้สึกด้อยในตัวเราโดยตรง ภาพและเสียงที่ระดมไล่เรออย่างรวดเร็วฉับพลันมักไม่ทำให้เราคิดทบทวนยั้งฉะฉานช้าๆ ทวนบอ้ยๆ อารมณ์ความรู้สึกก็สะสมพอกพูนจนสามารถเปลี่ยนความคิดและพฤติกรรมของเราได้

(ศาสนาประจำใจ, 2552: 112)

วัตถุประสงค์ของการใช้คำซ้อน เพื่อสื่อความหมายของคำให้ชัดเจนและช่วยจำแนกรายละเอียดของคำ สามารถทำให้ผู้อ่านขบคิดถึงความหมายที่ผู้เขียนต้องการสื่อ จากตัวอย่างข้างต้นพระไพศาลใช้คำว่า “ตรวจสอบ” “วิเคราะห์แยกแยะ” “นึกคิด” “คิดใคร่ครวญ” มีความหมายไปในทางเดียวกันคือ ใคร่ครวญ วิเคราะห์หรือพิจารณาให้ถ่องแท้ ซึ่งในบริบทนี้หมายถึง การพิจารณาข่าวสารอย่างละเอียดอย่างเดียวนั้นไม่พอ เพราะเพียงแค่การพิจารณาอย่างละเอียด ไม่สามารถทำให้เราพ้นจากการตกเป็นเหยื่อของสื่อเทคโนโลยีที่ทันสมัยไปได้ เนื่องจากสื่อปัจจุบันกระตุ้นทั้ง “ความอยาก” คือ อากาการปรารถนา และ “ความหลงใหล” คือ คลั่งใคล้ในสิ่งใดสิ่งหนึ่งซึ่งหมายรวมถึงความปรารถนาอย่างแรงกล้าที่เกิดจากแรงดึงดูดและภาพเทคโนโลยีที่เกิดขึ้นอย่าง “รวดเร็ว” และ “ฉับพลัน” ซึ่งก็คือเทคโนโลยีที่ทันสมัยนั้นมีความก้าวหน้าและพัฒนาอย่างรวดเร็ว จนผู้เสพไม่สามารถพิจารณาได้ว่าสิ่งไหนดีหรือไม่ดี แต่ยังคงอยากเป็นเจ้าของเทคโนโลยีอันทันสมัยนั้น และหากยิ่งเสพสื่อเหล่านั้นบ่อยๆ เป็นเวลานานผู้เสพสื่อก็ยิ่ง “สะสม” “พอกพูน” กิเลสมากขึ้น ท้ายที่สุดสื่อเทคโนโลยีอันทันสมัยเหล่านั้นจะสามารถครอบงำผู้เสพจนตกเป็นทาสของวัตถุนิยมเพื่อให้ตนเองมีภาพลักษณ์ที่ดีและก้าวทันไปกับเทคโนโลยีเหล่านั้น สิ่งที่พระไพศาล เน้นย้ำคือ ควรเสพสื่อเทคโนโลยีด้วยการใช้สติเพื่อที่จะไม่ตกเป็นทาสของกิเลสภายในใจตนเอง

5.3.1.3 คำทับศัพท์สามารถทำให้เนื้อหามีความน่าสนใจมากกว่า การเขียนแบบภาษาไทย ทั้งยังสื่อความหมายของคำให้ผู้อ่านเข้าใจได้ง่ายยิ่งขึ้น เนื่องจาก

เป็นคำที่คนทั่วไปนิยมใช้กันอยู่แล้ว ด้านลักษณะการใช้พบว่าพระไพศาลใช้คำทับศัพท์เพื่อให้เกิดภาษาที่สอดคล้องกับสิ่งที่พระไพศาลกล่าวถึง เช่น

ข้อมูลประเภทนี้บางทีก็ไม่ได้บอกตรง ๆ จากปากของ “ฟรีเซเตอร์” หรือเอเยนซีโฆษณา หากแต่เอาภาพที่เตะตาโยงกับสินค้าอย่างที่มีโฆษณามาก ภาพผู้หญิงนุ่งน้อยห่มน้อยที่นั้งอยู่บนรถยนต์ไม่ได้บอกสรรพคุณของยางรถยนต์เลย

(เส้นโค้งแห่งความสุข เล่ม1, 2545: 41)

คำว่า “ฟรีเซเตอร์” หมายความว่า ผู้นำเสนอ และเอเยนซีหมายความว่า ตัวแทน นายหน้าในบริบทนี้พระไพศาลใช้คำทับศัพท์ตามความนิยมเพื่อสื่อให้ผู้อ่านเข้าใจความหมายได้ง่ายขึ้นทั้งต้องการสื่อความว่าผู้นำเสนอและตัวแทนโฆษณาสินค้ามีอิทธิพลเป็นอย่างมากที่ทำให้ผู้ชมหลงใหลไปกับภาพลักษณ์และคำโฆษณาเกินจริงของผู้นำเสนอมากกว่าจะให้ความสำคัญกับสินค้าจนตกเป็นทาสของวัตถุนิยม

5.3.1.4 คำมีความหมายขัดแย้งใช้เพื่อเปรียบเทียบคำให้ผู้อ่านเข้าใจสิ่งที่พระไพศาลต้องการสื่อแก่ผู้อ่านตลอดจนเป็นการขยายความเพื่อให้ผู้อ่านเกิดจินตภาพตามข้อความที่อ่าน และทำให้ผู้อ่านได้เห็นอีกด้านหนึ่งของสิ่งที่กล่าวถึง เช่น

ความทรงจำในสมองของเราจึงมีทั้งความจริงและความคิดปรุงแต่งปะปนกัน ทั้งโดยตั้งใจและไม่ตั้งใจ ยิ่งไปกว่านั้นความทรงจำของเราแปรเปลี่ยนไปได้ตลอดเวลา และง่ายที่คนอื่นจะมาต่อเติมหรือแทรกแซงได้ด้วย

(สติมรรคาแห่งสันติ, 2553: 66)

คำที่มีความหมายขัดแย้งข้างต้นเป็นคำขยายข้อความให้ผู้อ่านได้เข้าใจสิ่งที่พระไพศาลต้องการสื่อมายังผู้อ่าน คำว่า “ความจริง” ขัดแย้งกับ “ความคิดปรุงแต่ง” คำว่า “ตั้งใจ” ขัดแย้งกับ “ไม่ตั้งใจ” เพื่อให้ผู้อ่านได้เข้าใจและเน้นประเด็นที่ว่าในความเป็นจริงนั้น มนุษย์ทุกคนล้วนมีสิ่งที่ดีและไม่ดีอยู่ปะปนกัน ไม่มีผู้ใดที่ดีไปเสียหมด ขณะเดียวกันก็ไม่มีผู้ใดเลวไปเสียหมด ดังนั้นมนุษย์จึงไม่ควรที่จะยึดมั่นถือมั่นในความคิด ความเชื่อของตนเองมากเกินไป เพราะในบางครั้ง

การยึดมั่นจะทำให้เรามองเห็นว่าคนที่คิดต่างจากเราเป็นคนไม่ดีและเมื่อคิดว่าเขาเป็นคนไม่ดีแล้วหากมีผู้ใดมาต่อเติมในความคิดหรือความเชื่อให้เรามองว่าเราคิดถูกต้องเมื่อใด ก็จะเป็นการง่ายที่เราจะทำร้ายคนอื่นด้วยเหตุผลที่ว่าเขาเป็นคนไม่ดี ผลที่ตามมาก็คือความรุนแรงในสังคม

5.3.2 กลวิธีทางภาษาในระดับประโยค ในที่นี้ แบ่งเป็น ประโยคขนาน ความหรือประโยคสมมูล สามารถแบ่งได้ 3 ลักษณะ ดังนี้

5.3.2.1 ประโยคขนานความที่มีลักษณะเปรียบเทียบกลวิธีนี้จะช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจความหมายของสารได้อย่างลึกซึ้งชัดเจนมากกว่าการบรรยายแบบธรรมดาเช่น

หินหนักต่อเมื่อเราอุ้ม ฉันทก็ฉันทนั้น หนี้สินเป็นภาระหนักอึ้งก็ต่อเมื่อใจเราแบกเอาไว้

(สุขสวนกระแสตลาดใช้ชีวิตในยุคเศรษฐกิจถดถอย, 2552 : 14)

ประโยคแรกของข้อความกล่าวถึงการอุ้มก้อนหินแล้วรู้สึกหนัก เปรียบเทียบได้กับมนุษย์ที่มีหนี้สินท่วมตัวแล้วไม่รู้จักปล่อยวางก็จะทำให้เกิดความทุกข์ได้เช่นเดียวกัน จากตัวอย่างข้างต้นจะเห็นได้ว่าพระไพศาลได้กล่าวเปรียบเทียบการแบกก้อนหินกับการแบกความทุกข์อันเกิดจากการไม่รู้จักปล่อยวางจะทำให้คนที่แบกนั้น มีความทุกข์ทางใจได้เหมือนกันการเปรียบเทียบข้างต้นเป็นการเตือนสติให้ผู้อ่านเห็นข้อเท็จจริงและคล้อยตามเนื้อหาได้

5.3.2.2 ประโยคขนานความที่มีลักษณะคู่ขนาน มีลักษณะการขนานความที่เกี่ยวข้องกันตามข้อเท็จจริง มุ่งเน้นการให้ข้อคิดเตือนสติแก่ผู้อ่านเพื่อนำไปปรับใช้ในชีวิตประจำวัน ช่วยในการขยายความของสารที่อยู่ในบริบทแวดล้อมให้มีความหมายชัดเจนง่ายต่อการทำความเข้าใจเช่น

เวลานั้นย่อมระงับด้วยการไม่จองเวรฉันทใดความขัดแย้งก็ไม่อาจระงับได้ด้วยความรุนแรงฉันทนั้น

(สติมรรคาแห่งสันติ, 2553: 111)

จากตัวอย่างทั้ง 2 ประโยคนี้ มีการขนานความโดยใช้สันธานคู่ “ฉันใด...ฉันนั้น” เชื่อมทั้งสองประโยคเข้าด้วยกัน โดยการกล่าวถึงเชื่อมโยงข้อเท็จจริงระหว่างการจองเวรที่ชี้ให้เห็นว่าสามารถยุติได้ด้วยการหยุดจองเวรก็เป็นเหตุผลเช่นเดียวกับความขัดแย้งก็ต้องระงับด้วยการหยุดใช้ความรุนแรงเช่นกัน

5.3.2.3 ประโยคขนานความที่มีลักษณะเงื่อนไขมีลักษณะการแสดงเหตุและผลที่เกิดขึ้นเพื่อขยายความให้ผู้อ่านเข้าใจสารได้ง่ายขึ้น ลักษณะของการใช้เพื่อให้ข้อคิดหรือข้อเสนอแนะแก่ผู้อ่าน จึงช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจถึงผลของเหตุปัจจัยตามที่พระไพศาลกล่าวไว้ทั้งยังสามารถโน้มน้าวใจผู้อ่านให้คล้อยตามด้วย

ยิ่งยินดีในความพินาศของผู้อื่นมากเท่าไร ความเป็นมนุษย์ในใจเราก็มยิ่งเหลือน้อยลง

(ก่อนสายใยจะขาดสะบั้น, 2555 : 57)

การขนานความโดยใช้สันธานคู่ “ยิ่ง...ยิ่ง” เป็นตัวเชื่อมการขนานของข้อความทั้งสองข้อความ โดยเนื้อความส่วนแรกแสดงเงื่อนไขให้เห็นถึงข้อเสียของการกระทำที่ไม่ที่สมควรคือ การแสดงความยินดีเมื่อเห็นผู้อื่นตกต่ำ และเนื้อความหลังบ่งบอกถึงผลเสียที่ตามมาจากพฤติกรรมดังกล่าวก็คือจะทำให้ความเป็นมนุษย์ในตัวบุคคลนั้นน้อยลงกลวิธีดังกล่าวเป็นการแสดงให้เห็นสาเหตุและผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นเพื่อขยายความให้ผู้อ่านเข้าใจข้อคิดที่พระไพศาลกล่าวง่ายขึ้น

5.3.3 กลวิธีทางภาษาในระดับความ พบ 9 ลักษณะ คือ

5.3.3.1 คำถามแบบปุจฉา-วิสัชนา เป็นกลวิธีที่ผู้เขียนตั้งคำถามและตอบคำถามนั่นเอง พบ 2 ลักษณะคือ การถามแบบ “ใช่หรือไม่” ตามด้วยรายละเอียด กลวิธีนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อโน้มน้าวใจผู้อ่านให้เห็นคล้อยตามถ้อยคำของพระไพศาล และเป็นลักษณะที่มีคำตอบอยู่แล้วในตัว และการตั้งคำถามตามด้วยคำตอบ กลวิธีนี้มีวัตถุประสงค์เพื่ออธิบายรายละเอียดของเนื้อหาในส่วนของการตอบเช่นอะไรทำให้ความรู้สึยกายจนหรือมีไม่พอเกิดขึ้นอย่างแพร่หลาย

คำตอบสำคัญประการหนึ่งก็คือสิ่งที่เรียกว่า “วัฒนธรรมความรำรวย”

(เส้นโค้งแห่งความสุข เล่ม 1, 2545 : 23)

จากตัวอย่างข้างต้นใช้กลวิธีการตั้งคำถามถึงสาเหตุของความยากจนว่าเกิดขึ้นจากสิ่งใด จากนั้นพระไพศาลก็ตอบเองว่า เกิดจากวัฒนธรรมแห่งความร่ำรวยนั่นเอง กล่าวคือทุกคนในสังคมเห็นว่าความร่ำรวยเป็นสิ่งที่ดี หากมีทรัพย์สินมากความสุขก็จะเพิ่มขึ้นตาม ความร่ำรวยจึงกลายเป็นวัฒนธรรมที่ทุกคนใฝ่ฝัน สิ่งที่ตามมาก็คือความไม่รู้จักพอและคิดไปเองว่าตนเองยากจนอยู่ตลอดเวลา เพราะมีมาตรฐานของตนเองไปเปรียบเทียบกับคนอื่น ทั้ง ๆ ที่ตนเองก็มีได้เดือดร้อนอะไร จึงกลายเป็นความทุกข์ใจอันมีสาเหตุมาจากค่านิยมหรือวัฒนธรรมแห่งความร่ำรวยจะเห็นได้ว่าพระไพศาลใช้กลวิธีนี้เพื่ออธิบายรายละเอียดของเนื้อหา

5.3.3.2 บุคคลวัต เพื่อดึงดูดใจให้ผู้อ่านขบคิดถึงสิ่งที่แฝงภายใต้ความเปรียบนั้น

บริโภคินยมนั้นฉลาดกว่าคอมมิวนิสต์เยอะมันเก่งพอที่จะถอนเขี้ยวเล็บของศาสนาได้ จนทำให้ศาสนาต่าง ๆ กลายเป็นเครื่องมือของมันถึงที่สุดแล้วหากศาสนาที่มีอยู่สนองประโยชน์ได้ไม่มากพอ มันก็จะคิดค้นศาสนาใหม่ให้มาทำหน้าที่แทน

(เส้นโค้งแห่งความสุข เล่ม 2, 2545: 58)

พระไพศาลกล่าวถึงอิทธิพลของลัทธิบริโภคินิยมที่สามารถส่งผลกระทบต่อศาสนาให้ศาสนาเป็นได้เพียงแค่เครื่องมือของกลุ่มคนที่นับถือศาสนาเพื่อสนองกิเลสของตนเองเท่านั้น เช่น การนับถือศาสนาเพื่อเสริมสร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้ตนเองเท่านั้น แต่ไม่ได้ลงมือปฏิบัติธรรมใด ๆ เพื่อขัดเกลาจิตใจตนเองให้เป็นคนดี ส่งผลทำให้ผิดวัตถุประสงค์ของสถาบันศาสนาและทำให้สถาบันศาสนาลดความศรัทธาลงได้ ซึ่งในที่นี้พระไพศาลกล่าวว่าบริโภคินิยมมีความฉลาดและเก่งจนสามารถถอดเขี้ยวเล็บของศาสนาได้ จึงเป็นการเปรียบเทียบกับสิ่งที่ไม่มีชีวิต ให้เป็นสิ่งที่มีความมีชีวิตเหมือนคนที่มีทั้งความฉลาดและความเก่งที่จะทำให้ศาสนาให้เสื่อมถอยลงได้

5.3.3.3 อุปลักษณ์ กลวิธีนี้ทำให้เข้าใจสารที่พระไพศาลต้องการสื่อความได้ง่ายขึ้น ทั้งยังสามารถกระตุ้นให้ผู้อ่านคล้อยตามและได้ขบคิดตามสิ่งที่พระไพศาลได้เปรียบไว้อย่างลึกซึ้งเช่น

สันติภาพไม่ว่าในระดับใดก็ตามไม่อาจเกิดขึ้นได้ หากวัฒนธรรมแห่งความเกลียดชังแพร่ระบาดอย่างกว้างขวางและหยั่งลึกลงไปในจิตใจของผู้คน พุทธศาสนาจะเป็นสะพานแห่งสันติภาพก็ด้วยการต่อสู้ท้าทายกับวัฒนธรรมแห่งความเกลียดชัง

(ขอคืนพื้นที่ธรรม, 2552: 47)

คำว่า “พุทธศาสนา” เป็น “สะพาน” เพื่อแสดงให้เห็นว่าพุทธศาสนาสามารถเป็นตัวประสานให้ผู้คนไม่มีความโกรธ เกลียด พยาบาทซึ่งกันและกันได้ เพราะเมื่อใดที่บุคคลมีหลักธรรมในตัวเองแล้วก็จะทำให้ก้าวพ้นอคติทางเชื้อชาติ ศาสนาสีผิว ตลอดจนมองเห็นทุกคนเป็นมนุษย์เช่นเดียวกันกับตนเอง ดังนั้นแล้วสันติภาพในสังคมจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อบุคคลมีหลักธรรมะภายในใจ และหากคนในสังคมมีธรรมะภายในใจแล้วก็จะกลายเป็นวัฒนธรรมแห่งสันติภาพได้กลวิธีการดังกล่าวจะช่วยเพิ่มความชัดเจนให้กับสารมากขึ้น

5.3.3.4 อุปมา กลวิธีนี้จะช่วยขยายความของสารให้มีความหมายลึกซึ้ง และช่วยเพิ่มน้ำหนักของสารให้มีความชัดเจน ตลอดจนดึงดูดใจให้ผู้อ่านเห็นภาพและเข้าใจสารง่ายขึ้น

ในเมื่อมีเงินจำกัด เราก็มักจำเป็นต้องบริหารความต้องการด้วยความต้องการของคนเราเปรียบได้กับแก้วน้ำ ส่วนทรัพย์สินเงินทองหรือสิ่งเสพลิงบริโภคเปรียบได้เหมือนน้ำ วันนี้เรามีทรัพย์สินลดลงเปรียบไปก็ไม่ต่างจากน้ำในแก้วที่มีคนส่วนใหญ่มักนึกถึงการหาน้ำมาเติมเต็ม แต่ยังมีอีกวิธีหนึ่งที่ยากกว่า คือ ลดขนาดของแก้วลง น้ำที่ดูพรั่งก็กลายเป็นเต็มแก้วขึ้นมาทันที

(สุขสวนกระแส ฉลาดใช้ชีวิตในยุคเศรษฐกิจถดถอย, 2552: 16)

พระไพศาลให้ผู้เสนอแนะแก่ผู้อ่านที่อยู่ในฐานะของผู้บริโภค ในยามที่ต้องประสบกับภาวะเศรษฐกิจฝืดเคืองว่า ควรที่จะรู้จักปรับเปลี่ยนมุมมองและความต้องการ ความอยากได้ของตนเองให้ลดลง การทำความต้องการของตนเองให้ลดลงเหมือนกับการลดขนาดของแก้วน้ำให้เล็กลง เมื่อแก้วน้ำเล็กลงแล้วพื้นที่ในการใส่น้ำก็จะเหลือน้อยลง พื้นที่ในการใส่น้ำเปรียบได้กับความต้องการหรือความพร่องทางจิตใจของมนุษย์นั่นเอง หากสามารถลดปริมาณของแก้วหรือความพร่องในใจได้แล้ว

น้ำที่จะมาเติมเต็มเปรียบกับเงินที่จะต้องหมดไปกับการซื้อหาวัตถุเพื่อใช้ในการเติมเต็มความพร่องนั้น ก็จะเหลือใช้มากขึ้น

5.3.3.5 สำนวน ช่วยเพิ่มความสละสลวยให้กับข้อความมีความน่าสนใจ ตลอดจนทำให้ข้อความมีความสั้น กระชับ แต่ยังคงความหมายที่ลึกซึ้งกินใจ และสามารถสื่อความได้ชัดเจนมากกว่าการบรรยายแบบธรรมดาเช่น

เพราะเหตุว่าปัญหาและความทุกข์ยากทั้งหลายเป็นเนืองนิตย์อันอุดมสำหรับความเจริญอกงามของชีวิต เราจึงไม่ควรแค่ทำใจยอมรับโดยดุษณีภาพ หากพึงยอมรับ อย่างน้อยๆ ทำใจดีสู้เสืออย่างที่คุณโบราณสอนไว้ก็ไม่เสียหาย แม้บางครั้งปัญหาเหล่านี้จะเป็นศัตรูที่ร้ายยิ่งกว่าเสือ แต่ถ้าไม่ยากต้อนรับขับสู้ ก็ยังควรต้อนรับขับสู้มันเมื่อได้โอกาส

(พรแห่งชีวิตฯ, 2541: 46)

พระไพศาลกล่าวถึงสำนวน “ใจดีสู้เสือ” ซึ่งมีความหมายว่า คุมใจไว้ให้มั่น เพื่อกล่าวสอนใจว่า เมื่อใดที่พบกับปัญหาหรือความทุกข์ให้ยอมรับกับปัญหาหรือต้องกล้าเผชิญหน้ากับปัญหาถึงแม้ว่าปัญหาจะร้ายแรงสักเพียงใดก็ตาม เพราะปัญหาจะทำให้มนุษย์มีความแข็งแกร่งขึ้นได้ นอกจากนั้นในระหว่างที่เราเผชิญหน้ากับปัญหาจะทำให้เราพบเห็นมิตรภาพที่เพื่อนและครอบครัวมีต่อเรา ฉะนั้นเมื่อเจอกับปัญหาเราควรที่จะยอมรับ มิใช่หนีปัญหาอย่างคนที่ไม่มีความสู้

5.3.3.6 การยกบทสนทนามาเล่าเรื่อง ทำให้ผู้อ่านรู้สึกเหมือนได้ร่วมฟังคำตอบโดยตรงจากพระไพศาลหรือมีความรู้สึกเหมือนได้เข้าร่วมในเหตุการณ์จริง ส่งผลให้สารนั้นมีความน่าเชื่อถือมากยิ่งขึ้น

พิธีกร: ความรุนแรงในภาคใต้ยังเกิดขึ้นอยู่รายวัน และดูเหมือนจะหนักขึ้น คนทั่วไปคงสงสัยว่าสันติวิธีจะแก้ปัญหาได้อย่างไร

พระไพศาล: สันติวิธีเป็นทางเดียวที่จะแก้ปัญหาความไม่สงบในภาคใต้ได้ เพราะว่าเป็นปัญหาพื้นฐานคือความอยุติธรรม การละเมิดสิทธิมนุษยชน การเอาเปรียบทางทรัพยากรแล้วก็ความคับแค้นทางวัฒนธรรม ปัญหาเหล่านี้ความรุนแรงแก้ไขอะไรไม่ได้เลย ปัญหาหะยะสันคือเรื่องโจรที่ก่อความไม่สงบก็ต้องแก้กันไป ส่วนหนึ่งต้องใช้วิธีการแบบรุนแรงบ้าง ต้องมีการปราบปราม แต่ระยะยาวนั้น

ความรุนแรงไม่น่าจะช่วยให้หนักขึ้น เพราะว่าคนตายคนหนึ่งผู้คับแค้นใจก็จะเพิ่มอีกเป็นสิบ ต้องแก้ไขด้วยการปรับเปลี่ยนโครงสร้างด้านการเมือง เศรษฐกิจและสังคม (ศาสนาประจำใจ, 2552 : 128)

การยกบทสนทนาระหว่างพระไพศาล และพิธีกรที่ลงในนิตยสาร “อิมเมจ” ในหนังสือเล่มนี้ พระไพศาลได้คัดบทสัมภาษณ์เพื่อให้ผู้อ่านได้อ่านความคิดเห็นที่มาจากทัศนคติของพระไพศาลโดยตรง เช่น การแก้ไขปัญหาความรุนแรงในภาคใต้ เมื่อพิธีกรถามว่าการใช้สันติวิธีในแก้ไขปัญหาจะได้ผลอย่างไร ในเมื่อมีเหตุการณ์ความรุนแรงเกิดขึ้นทุกวัน เมื่อได้อ่านคำตอบของพระไพศาลแล้ว ผู้อ่านได้รับรู้ว่า แท้จริงแล้วสันติวิธีนั้นเป็นการแก้ไขปัญหาโดยเริ่มแก้จากต้นตอของปัญหาเป็นวิธีการที่จะทำให้เกิดสันติวิธีที่ยั่งยืน ฉะนั้นเมื่อต้นตอของปัญหาได้รับการแก้ไข ความรุนแรงก็จะไม่สามารถเกิดขึ้นได้อีก พระไพศาลได้มองเห็นต้นตอของปัญหาในชายแดนภาคใต้อย่างชัดเจน คือเกิดจากการที่คนในชายแดนใต้รู้สึกว่าการวัฒนธรรมหรืออัตลักษณ์ของเขาไม่เป็นที่ยอมรับถูกปฏิบัติเช่น คนชั้นสอง หรือแม้กระทั่งปัญหาเรื่องการถูกรุกรานทรัพยากรจากนายทุน ชั่วร้ายรัฐยังไม่เอาใจใส่กับการแก้ปัญหา เขาจึงลุกขึ้นมาต่อสู้เรียกร้องความเป็นธรรม ดังนั้นจะเห็นได้ว่าพระไพศาลได้กล่าวถึงการแก้ปัญหาที่ชาวบ้านไม่ได้รับความเป็นธรรม ซึ่งถือว่าเป็นความรุนแรงปัญหาหนึ่งที่ทำให้สามจังหวัดทางภาคใต้ขาดภูมิคุ้มกัน จนทำให้เกิดเหตุการณ์กลุ่มก่อความไม่สงบขึ้น

5.3.3.7 การเสริมความที่แทรกเข้าไปในเครื่องหมายขลิขิตใช้ขยายความรายละเอียดในสิ่งที่พระไพศาลกำลังกล่าวถึง เพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจสารนั้นมากขึ้น และใช้เพื่อแสดงทรรศนะส่วนตัวของพระไพศาลด้วย

กฎแห่งกรรมนั้นเน้นที่การสร้างกรรมใหม่หรือกรรมในปัจจุบัน (เพราะกรรมใหม่อยู่วิสัยที่เราจะควบคุมได้แม้จะไม่ทั้งหมด เพราะการกระทำอะไรก็ตามอยู่ภายใต้เงื่อนไขหรือเหตุปัจจัยที่จำกัดเสมอ) กรรมใหม่นั้นเราสามารถเลือกได้ว่าจะทำหรือไม่ทำอะไร ทั้งหมดนี้อยู่ที่การตัดสินใจของเรา ในขณะที่กรรมเก่านั้นไม่สามารถเปลี่ยนแปลงอะไรได้เพราะกลายเป็นอดีตไปแล้ว

(บุญที่อุกสิม, 2552 : 50)

ข้อความในเครื่องหมายขลิติที่พระไพศาลได้กล่าวมานั้น เป็นการขยายความเพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจสารที่พระไพศาลต้องการกล่าวได้ง่ายขึ้น พระไพศาลได้ขยายความเรื่องเกี่ยวกับกฎแห่งกรรมถึงเหตุผลมนุษย์ควรให้ความสำคัญกับกรรมใหม่มากกว่ากรรมเก่า เพราะเรื่องของกรรมใหม่นั้นเป็นเรื่องปัจจุบันที่สามารถเปลี่ยนแปลงได้หากรู้จักทำความดี ข้อความในเครื่องหมายขลิติจึงสามารถขยายความได้ว่ากฎแห่งกรรมปัจจุบันที่โดยมากแล้วผู้คนมักคิดว่า เรื่องของกฎแห่งกรรมเป็นเรื่องของการชดใช้กรรมในอดีตที่ได้เคยทำไว้แต่พระไพศาลได้ขยายความใหม่เพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจเรื่องหลักการของกฎแห่งกรรมมากขึ้น

5.3.3.8 การอ้างอิง พบ 4 ลักษณะ คือ 1) การอ้างอิงพุทธพจน์ เป็นการกล่าวถึงคำพูดหรือถ้อยคำของพระพุทธเจ้า 2) การอ้างอิงบุคคลที่มีชื่อเสียง เป็นการเอ่ยชื่อบุคคลหรือคำกล่าวของบุคคลอื่นเพื่อใช้อ้างอิง 3) การอ้างอิงด้วยการเล่าเรื่องในสมัยพุทธกาลเพื่อชี้แนะแนวทางแก้ไขปัญหาด้านต่างๆ ตลอดจนทำให้เนื้อหามีความน่าเชื่อถือ มีน้ำหนัก สามารถโน้มน้าวใจผู้อ่านให้คล้อยตาม ทั้งยังทำให้ผู้อ่านเพลิดเพลิน และได้ความรู้ไปกับเรื่องเล่าครั้งพุทธกาลจึงทำให้เนื้อหาที่น่าสนใจมากกว่าการบรรยายแบบธรรมดา 4) การอ้างอิงด้วยการเล่าเรื่องประกอบ ทำให้ผู้อ่านเห็นผลดีและผลเสียในเหตุการณ์ที่ชี้ยกเป็นตัวอย่างเพื่อให้เขาจะสำราญละเอียดลักษณะที่พบเพื่อใช้สอนหรือให้ข้อเสนอแนะแก่ผู้อ่านในการประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

การอ้างอิงทั้ง 4 ลักษณะนี้สามารถเพิ่มน้ำหนักของข้อความ เพื่อให้ข้อความน่าเชื่อถือ เนื่องจากเป็นคำกล่าวของบุคคลสำคัญหรือมีชื่อเสียงที่ได้รับการยอมรับจากคนทั่วไปทั้งนี้การอ้างอิงด้วยเรื่องเล่าในสมัยพุทธกาล และการอ้างอิงด้วยการเล่าเรื่องประกอบยังเป็นรูปแบบหนึ่งของสาธกโวหารด้วยเช่น

คิมพู ได้อธิบายต่อมาว่าเธอเคยเกลียดโกรธทหารอเมริกันที่มาทำลายหมู่บ้านและฆ่าน้องของเธอ แต่เธอพบว่ายิ่งเกลียดมากเท่าไร ก็ยากที่จะมีชีวิตอย่างเป็นสุขได้ เธอเล่าว่าความโกรธที่สั่งสมเอาไว้มันสามารถฆ่าเธอได้ สุดท้ายเธอก็ยอมรับว่าวิธีเดียวที่จะช่วยให้เธอปล่อยทุกข์ได้คือ “การให้อภัย” แล้วเธอก็พบว่าเมื่อให้อภัยแล้ว หัวใจของเธออ่อนโยนขึ้นเรื่อย ๆ เดียวนี้เธออยู่ได้โดยไม่ต้องเกลียด

(ขอคืนพื้นที่ธรรม, 2553: 107)

พระไพศาลอ้างถึงบุคคลที่สามารถเป็นตัวอย่างในการให้อภัยแล้ว เกิดความสงบสันติภายในจิตใจ ซึ่งเป็นบุคคลที่เป็นที่รู้จักของทุกคน คิมฟุก ผู้ที่สูญเสีย ในเหตุการณ์สงครามเวียดนามมากที่สุดคนหนึ่ง เนื่องจากเธอต้องสูญเสียครอบครัว และได้รับบาดเจ็บสาหัส แต่ยังโชคดีที่รอดชีวิตมาได้ พระไพศาลอ้างถึง คิมฟุก เพื่อเป็นแบบอย่างที่ดีและสนับสนุนสร้างความน่าเชื่อถือถึงข้อดีของการให้อภัยแล้ว จะสามารถพบความสันติในชีวิตให้มีน้ำหนักมากยิ่งขึ้น เมื่อผู้อ่านได้อ่านแล้วก็จะ เกิดความคิดว่า การให้อภัยเพื่อเอาชนะความโกรธเกลียด เป็นสิ่งที่ตนเองก็สามารถ ทำได้ และเมื่อทำแล้วชีวิตจะเป็นสุข เพราะแม้กระทั่ง คิมฟุก บุคคลซึ่งไม่น่าจะ สามารถให้อภัยคนที่ทำให้เขาประสบเคราะห์ร้ายได้ แต่ก็ยังให้อภัยจนมีชีวิตที่มีความสุข แล้วผู้อ่านที่อาจจะไม่เจอหรือเคยเจอกับความสูญเสียอย่างสาหัส เช่น คิมฟุกก็ต้อง ทำได้และมีความสุขจากการให้อภัยได้เช่นกัน จะเห็นว่ากลวิธีนี้สามารถสร้างความน่า เชื่อถือและสามารถโน้มน้าวใจผู้อ่านคล้อยตามเนื้อหา

5.3.3.9 คำนิยาม โดยมากแล้วพบการอธิบายความหมายหรือ การให้คำนิยามที่พระไพศาลให้ความหมายเอง เพื่อให้นำเข้าสู่รายละเอียดของเนื้อหา ต่อไปเช่น

“ปวารณา” นั้นแปลว่า ยอมให้ขอ ก็ได้ เช่น ญาติโยม ปวารณากับภิกษุรูปใดรูปหนึ่งว่า ยินดีหาปัจจัยสี่ไปถวายหากท่านขอมา เป็นต้น อีกความหมายหนึ่งของปวารณา คือ ยอมให้ว่ากล่าวตักเตือน ในวันดังกล่าวพระภิกษุ ทั้งหลายจะเปิดโอกาสต่อกันและกันให้ว่ากล่าวตักเตือนกันได้

(บุญที่ถูกลืม, 2552: 68)

พระไพศาลได้ให้นิยามความหมายของคำว่า “ปวารณา” เพื่อแสดงให้เห็นผู้อ่านเข้าใจความหมายของวันปวารณาในเทศกาลเข้าพรรษาและ โน้มน้าวใจผู้อ่านโดยการชี้ให้เห็นประโยชน์ของการปวารณาตน ซึ่งในทางพุทธศาสนาก็คือการละอวดตาของตนเองให้น้อยลง ขณะเดียวกันก็ควรที่จะยอมเปิดใจรับความ คิดเห็นของผู้อื่นเพื่อนำมาประพฤติดีปฏิบัติ การยอมรับฟังคำวิพากษ์วิจารณ์นั้น

จะทำให้ผู้อัตตาสืบเลืกลง เมื่ออรรถาเลืกลงแล้วจะส่งผลให้เกิดสติปัญญาที่เพิ่มพูนขึ้น คำวิพากษ์วิจารณ์จะทำให้มนุษย์ได้ปรับปรุงแก้ไขและพัฒนาตนเองซึ่งจะเป็นการส่งผลดีให้กับตนเอง

5.4 กลวิธีการสรุปเรื่อง

5.4.1 การสรุปเรื่องแบบปุจฉา - วิสัชนา เพื่อกระตุ้นให้ผู้อ่านคิดตามหลังจากได้อ่านเนื้อหาเรียบร้อยแล้ว ตลอดจนเป็นการโน้มน้าวใจ เพื่อให้ผู้อ่านมีความคิดเห็นคล้อยตามเนื้อหา นำไปสู่การปฏิบัติตนตามคำแนะนำหรือสิ่งที่พระไพศาลได้กล่าวไว้ เช่น

ใช่หรือไม่ว่าคุณสมบัติดังกล่าวก็เป็นศีลธรรมที่สำคัญในยุคปัจจุบัน การศึกษาวิจัยและพัฒนากระบวนการเพื่อเสริมสร้างศีลธรรมในบริบทต่าง ๆ หรือกลุ่มชนระดับต่างๆ เป็นสิ่งที่พึงได้รับความสำคัญมากกว่านี้

(ศาสนาประจําใจ, 2552: 28)

จากตัวอย่างข้างต้นพระไพศาลตั้งคำถามเองและตอบเองถึงระบบการเสริมสร้างศีลธรรมที่คนในสังคมปัจจุบันควรให้ความสำคัญ โดยการปลูกฝังหรือส่งเสริมบุคคลตั้งแต่ยังเด็ก เพื่อให้เด็กฝึกพัฒนาคุณธรรมทางจิตใจให้เป็นผู้ที่มีความใจกว้าง รู้จักให้เกียรติและยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น เพื่อส่งผลต่อความสงบสันติของสังคมในระยะยาว จะเห็นได้ว่าพระไพศาลใช้คำว่า “ใช่หรือไม่” ในการตั้งคำถามเพื่อเน้นย้ำให้ผู้อ่านได้ขบคิดในสิ่งที่พระไพศาลได้กล่าวถึง ทั้งยังเป็นการโน้มน้าวใจให้ผู้อ่านมีความคิดเห็นคล้อยตามในเหตุผลที่พระไพศาลได้กล่าวมา และเพื่อให้คนในสังคมนำไปปฏิบัติได้ในชีวิตจริง

5.4.2 การสรุปเรื่องด้วยข้อเสนอแนะ เป็นการสรุปด้วยการเตือนสติ เพื่อกระตุ้นให้ผู้อ่านคิดเรื่องใดเรื่องหนึ่ง หรือเป็นการสรุปเรื่องโดยการแสดงทรรศนะต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งโดยให้เหตุผลประกอบ มุ่งให้เกิดประโยชน์ต่อผู้อ่านหรือสังคมเป็นสำคัญเช่น

สงครามจีนไต้ วัฒนธรรมสุดชั่วทั้งสองกระแสก็ฉนั้น เครือข่ายประชาชนระดับโลกที่มีศาสนธรรมเป็นพื้นฐานย่อมสามารถท้าทายมิให้หน้าพาโลกสู่หายนะได้ในที่สุด แต่จะเช่นนั้นได้เราต้องเริ่มต้นด้วยการกลับไปค้นหาศาสนธรรมในตัวเราให้พบ และนำมาเป็นพลังในการฝึกฝนตนและสร้างสรรค์สังคมอย่างไม่รู้จักย่อท้อหรือสิ้นหวัง

(ขอคืนพื้นที่ธรรม, 2552: 84)

พระไพศาลได้สรุปประเด็นในการให้ข้อคิดแก่ผู้อ่านว่า หากต้องการให้สังคมเกิดสันติภาพขึ้น สิ่งหนึ่งที่เราควรจะมีก็คือการมีหลักธรรมะในจิตใจของมนุษย์ทุกคน หลักธรรมะจะช่วยกล่อมเกลাজิตของบุคคลให้หลุดพ้นจากตัณหา ทิฏฐิ มานะ อันเป็นบ่อเกิดของความรุนแรงในสังคม และเมื่อบุคคลได้ขัดเกลาจิตใจของตนเองแล้วก็ควรที่จะต้องนำธรรมะนั้นมาใช้กับผู้อื่นในสังคมด้วย ทั้งนี้เพื่อสร้างสรรค์สังคมให้เจริญก้าวหน้าปราศจากการแบ่ง เขา และเราออกจากกัน

5.4.3 การสรุปเรื่องด้วยการตัดกลับหรือหวนกลับ การสรุปเรื่องด้วยการตัดกลับหรือหวนกลับเพื่อเน้นย้ำให้ผู้อ่านเห็นใจความสำคัญของเนื้อหา

ส่วนนำเรื่อง

ผู้คนส่วนใหญ่มักอยากให้อายุยืนยาว แต่ชีวิตไม่ใช่เส้นตรง หากยังมีมิติอื่นๆ ด้วย หากเปรียบชีวิตดังกระแสน้ำ ชีวิตต้องมีอย่างน้อยสามมิติ คือ ยาว กว้างและลึก ดังนั้นการมีอายุยืนยาวจึงไม่ช่วยให้ชีวิตสมบูรณ์แต่จะต้องมีความกว้างด้วยนั่นคือมีจิตใจกว้างขวาง เอื้อเพื่อเผื่อแผ่ มีน้ำใจต่อเพื่อนมนุษย์ รู้สึกเชื่อมโยงกับสรรพชีวิต และรับผิดชอบส่วนรวม ชีวิตที่ยืนยาวแต่ใจกลับแคบเล็ก คิดถึงแต่ตัวเอง ไม่อาทรเพื่อนมนุษย์หรือไม่สนใจส่วนรวมเลย ย่อมเป็นชีวิตที่สมบูรณ์ไม่ได้ แต่นอกเหนือจากความกว้างแล้ว ชีวิตที่ดีต้องมีความลึกด้วย นั่นคือมีความลุ่มลึกในจิตใจ สามารถหยั่งถึงความสุขภายใน รวมทั้งประจักษ์แจ้งถึงความจริงที่ลึกซึ้งที่สุดของมนุษย์ นั่นคือความไม่มีตัวตน

ส่วนสรุป

สังคมไทยต้องการการปรับเปลี่ยนอย่างกว้างขวางและลึกซึ้ง ด้วยวิธีนี้เท่านั้น สังคมไทยจึงจะมีอนาคตที่ยืนยาวได้

(ก่อนสายใยจะขาดสะบั้น, 2555: 110-113)

การสรุปเรื่อง “สามมิติของชีวิต” ใช้กลวิธีการสรุปเรื่องด้วยการตัดกลับ เพื่อเน้นย้ำให้ผู้อ่านตระหนักถึงความสำคัญของการใช้ชีวิตที่สมบูรณ์แบบประกอบด้วย มิติด้านยาว คือ การมีชีวิตที่ยืนยาว ด้านกว้างคือจะต้องดำรงชีวิตอย่างผู้ที่มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อบุคคลอื่น ปฏิบัติตนเพื่อเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม และสุดท้ายคือ ด้านลึก โดยการเข้าถึงความสุขภายในจิตใจ ละจากอัตตา จะเห็นได้ว่าการกล่าวซ้ำกับส่วนนำเรื่องอีกครั้งหนึ่งเพื่อให้ความสำคัญกับประเด็นเรื่องการเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ที่ประกอบด้วยสามมิติคือ การมีอายุยืน การกระทำต่อสังคมและเพื่อนมนุษย์ตลอดจนการละทิ้งอัตตา และหยั่งรู้ถึงสัจธรรมของโลกคือ ความไม่มีตัวตน

6. สรุปและอภิปรายผล

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 1. การศึกษาด้านเนื้อหาในงานเขียนของพระไพศาล พบว่างานเขียนธรรมะของพระไพศาลมีความโดดเด่นที่เน้นเนื้อหาด้านสันติวิธี ซึ่งมีความแตกต่างจากงานเขียนธรรมะทั่วไปซึ่งเน้นในเรื่องของนิพพาน โดยเนื้อหาในงานเขียนของพระไพศาลจะกล่าวถึงหลักสันติวิธีเพื่อแก้ปัญหาการเมือง เศรษฐกิจ และศาสนา พร้อมทั้งสอดแทรกหลักสันติวิธีและพุทธสันติวิธีได้อย่างลงตัวโดยหลักสันติวิธีของที่พระไพศาลนำเสนอเน้นมีความสอดคล้องกับหลักแนวคิดความเข้าใจพื้นฐานของสันติวิธี 5 ประการ ตามที่สำนักงานความมั่นคงแห่งชาติ (2554) ที่ต้องกระทำควบคู่กันไปตามหลักพุทธสันติวิธี เพราะบุคคลจะปฏิบัติตนเพื่อประเทศชาติหรือเพื่อนร่วมโลกได้ก็ต้องรู้จักฝึกฝน ขัดเกลาตนเองควบคู่ไปด้วย อาจกล่าวได้ว่าหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาจะช่วยขัดเกลาให้มนุษย์มีจิตสำนึกและพยายามอดทนเพื่อที่จะปรารถนาเห็นทุกสิ่งทุกอย่างบนโลกสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติ เมื่อเกิดความปรารถนาจึงทำให้เกิดการกระทำที่ดีต่อสังคมมากขึ้น ขณะที่กำลังแก้ไขปัญหาด้านแนวทางสันติวิธี หากเกิดความท้อแท้กับสถานการณ์ หลักธรรมจะช่วยให้มนุษย์มีขันติธรรมที่จะแก้ไขสถานการณ์ให้สำเร็จลุล่วงตามแนวทางสันติวิธี

จากการศึกษาพบว่าด้านเนื้อหาของพระไพศาลจะมีเนื้อหาคล้ายกับงานเขียนของงานเขียนธรรมะของ พระพยอมกัลยาโณคือ กล่าวถึงปัญหาวิวัตสวนแก้วและเนื้อเรื่องทีกล่าวถึงประวัติชีวิตหรือธรรมประวัติของท่านพุทธทาสภิกขุ และกล่าวถึง

ปัญหาและวิธีการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นทั่วไปในสังคม พร้อมทั้งสอดแทรกทรงพระชนม การแก้ไขปัญหาวัยทั้งในระดับโลกยุทธธรรมและโลกยุทธธรรม เนื้อหามีส่วนส่งเสริมให้ สังคมมีการพัฒนาด้านสติปัญญาจิตใจตลอดจนสังคม ซึ่งในงานเขียนของพระไพศาล ก็พบเนื้อหาที่ก่อให้เกิดการพัฒนาส่งเสริมทั้งสามด้านนี้เช่นเดียวกัน (สุชาติ พิบูลย์วรศักดิ์, 2547)

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 2. ด้านกลวิธีทางภาษาในงานเขียนของพระไพศาล พบว่าสามารถแบ่งการศึกษาโครงสร้างของงานเขียน 4 ประเด็น คือ 1) การตั้ง ชื่อเรื่องแบ่งเป็น 4 ลักษณะคือการตั้งชื่อเรื่องแบบคำเข้าคู่กันที่มีความหมายขัดแย้งกัน การตั้งแบบให้ข้อคิด การตั้งชื่อเรื่องแบบให้คำแนะนำ การตั้งชื่อเรื่องตามแนวคิด และแกนของเรื่อง 2) การนำเรื่องแบ่งเป็น 4 ลักษณะคือการนำเรื่องด้วยคำบอกเวลา การสรุปใจความสำคัญ การยกตัวอย่างเหตุการณ์ การอ้างอิง 3) การสรุปเรื่องแบ่งเป็น 3 ลักษณะคือ แบบปฐก-วิสันาแบบข้อเสนอแนะและการตัดกลับหรือหวนกลับ 4) เนื้อเรื่องพบการใช้กลวิธีทางภาษาระดับคำ กลวิธีทางภาษาระดับประโยคและกลวิธี ทางภาษาระดับความ โดยแบ่งเป็น กลวิธีทางภาษาในระดับคำ 4 กลวิธี คือการซ้ำคำ การใช้คำซ้อนคำทับศัพท์ คำที่มีความหมายขัดแย้ง กลวิธีทางภาษาในระดับประโยค คือ ประโยคขนานความหรือประโยคสมมูล และกลวิธีทางภาษาในระดับความ 9 กลวิธี คือ คำถามแบบปฐก-วิสันา บุคคลลัด อุปลักษณ์ อุปมา สำนวน การยกบทสนทนา การเสริมความด้วยเครื่องหมายขลิติด การอ้างอิงและการนิยาม

ผู้วิจัยพบว่าด้านกลวิธีทางภาษาในงานเขียนเพื่อใช้โน้มน้าวใจของ พระไพศาล มีระดับภาษาที่แบบกึ่งทางการเป็นส่วนมากและภาษาระดับทางการเป็นส่วนน้อย ทั้งนี้เพราะเป็นงานเขียนที่มาจากคอลัมน์งานเขียนจากนิตยสารต่างๆ และเป็นงานเขียนแบบตำราวิชาการ หากยังคงเป็นภาษาที่อ่านง่ายและเข้าถึงได้ทุกเพศ ทุกวัย และกลวิธีทางภาษาที่โดดเด่นในงานเขียนของพระไพศาลคือ การใช้กลวิธีทาง ภาษาแบบปฐก-วิสันา และการใช้ประโยคแบบขนานความ ที่มีการใช้กลวิธีทางภาษา ที่พบมาก เนื่องจากกลวิธีทางภาษาดังกล่าวมีวัตถุประสงค์ของการเขียนคือ เพื่อใช้ในการโน้มน้าวใจหรือให้ผู้อ่านได้ขบคิดหรือคล้อยตามสารที่พระไพศาลกล่าวถึง ซึ่งกลวิธี ทางภาษาดังกล่าวมีความคล้ายคลึงกับงานวิจัยเรื่อง การศึกษากลไกภาษาเทศนาของ

พระปัญญานันทภิกขุและพระพยอมกัลยาโณกล่าวว่าคือพระปัญญาใช้ภาษาเชิงเปรียบเทียบมากกว่าพระพยอมกัลยาโณ ผลการศึกษาการใช้กลไกโน้มน้าวในภาษาเทศนาพบว่า พระพยอมกัลยาโณ ใช้กลไกการโน้มน้าวใจมากกว่า พระปัญญานันทภิกขุ ส่วนการใช้คำถามเชิงวาทศิลป์พบว่าพระพยอมมักจะใช้กลไกดังกล่าวมากกว่า ในขณะที่พระปัญญานันทภิกขุใช้กลไกการอ้างถึงพุทธศาสนาและพุทธภาษิต งานวิจัยฉบับนี้มีส่วนที่คล้ายกับงานเขียนของพระไพศาล วิสาโลทั้งในด้านการใช้คำซ้อนหรือคำทับศัพท์ภาษาต่างประเทศ ซึ่งอาจจะพบมากกว่าในงานเขียนของพระไพศาล เนื่องจากเป็นหนังสือธรรมะที่เน้นเรื่องการสั่งสอนผู้อ่าน ในขณะที่งานเขียนของพระไพศาลอาจจะพบน้อยกว่า ส่วนที่คล้ายกันที่พบการใช้คำถามเชิงวาทศิลป์และการใช้กลไกการอ้างถึงพุทธศาสนาและพุทธภาษิตเพื่อใช้ประกอบคำสอน (ฉมพรี เหล่าวิเศษกุล, 2547)

อาจกล่าวได้ว่าการใช้กลวิธีทางภาษาที่หลากหลายของพระไพศาลเป็นกลวิธีที่ทำให้ผู้อ่านงานเขียนของท่านเข้าใจหลักธรรมทางพุทธศาสนาเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการสื่อสารคือ การใช้สันติวิธีและพุทธสันติวิธีในการแก้ไขปัญหาต่างๆ ทั้งในระดับจิตและระดับกายภาพ

เอกสารอ้างอิง

- ฉมพรี เหล่าวิเศษกุล. (2547). การศึกษากลไกภาษาเทศนาของพระปัญญานันทภิกขุ และ พระพยอมกัลยาโณ. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาภาษาศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พระไพศาล วิสาโล. (2555). ก่อนสายใยจะขาดสะบั้น. กรุงเทพฯ: โพสต์ พับลิชชิง.
- _____. (2553). ขอดินพื้นที่ธรรม. กรุงเทพฯ: มติชน.
- _____. (2552). บุญที่ถูกลืม. กรุงเทพฯ: โพสต์ พับลิชชิง.
- _____. (2541). พรแห่งชีวิต สุขใจในนครภาค 2 ศิลปะแห่งความสุขในยุคไอเอ็มเอฟ. กรุงเทพฯ: โครงการสมุนไพรรักษาเพื่อการพัฒนาตนเอง มูลนิธิสุขภาพไทย.
- _____. (2552). ศาสนาประจำใจ. กรุงเทพฯ: โพสต์ พับลิชชิง.
- _____. (2553). สติมรรคาแห่งสันติ. กรุงเทพฯ: เกียวโต เนชั่นพริ้นติ้ง.

- _____. (2545). เส้นโค้งแห่งความสุข เราเป็นได้มากกว่าผู้บริโภค (1).
กรุงเทพฯ: พิมพ์ดี.
- _____. (2545). เส้นโค้งแห่งความสุข สดับทุกข์ในยุคบริโภคนิยม (2).
กรุงเทพฯ: พิมพ์ดี.
- _____. (2552). สุขสวนกระแสตลาดใช้ชีวิตในยุคเศรษฐกิจถดถอย. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ:
ราชบัณฑิตยสถาน. (2545). พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรม อังกฤษ-ไทย ฉบับ
ราชบัณฑิตยสถาน. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.
- สุชาติ พิบูลย์วรศักดิ์. (2547). องค์ประกอบกับกลวิธีการโน้มน้าวใจในปริเฉท
การเขียนของพระพยอมกัลยาโณ. วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหา
บัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.